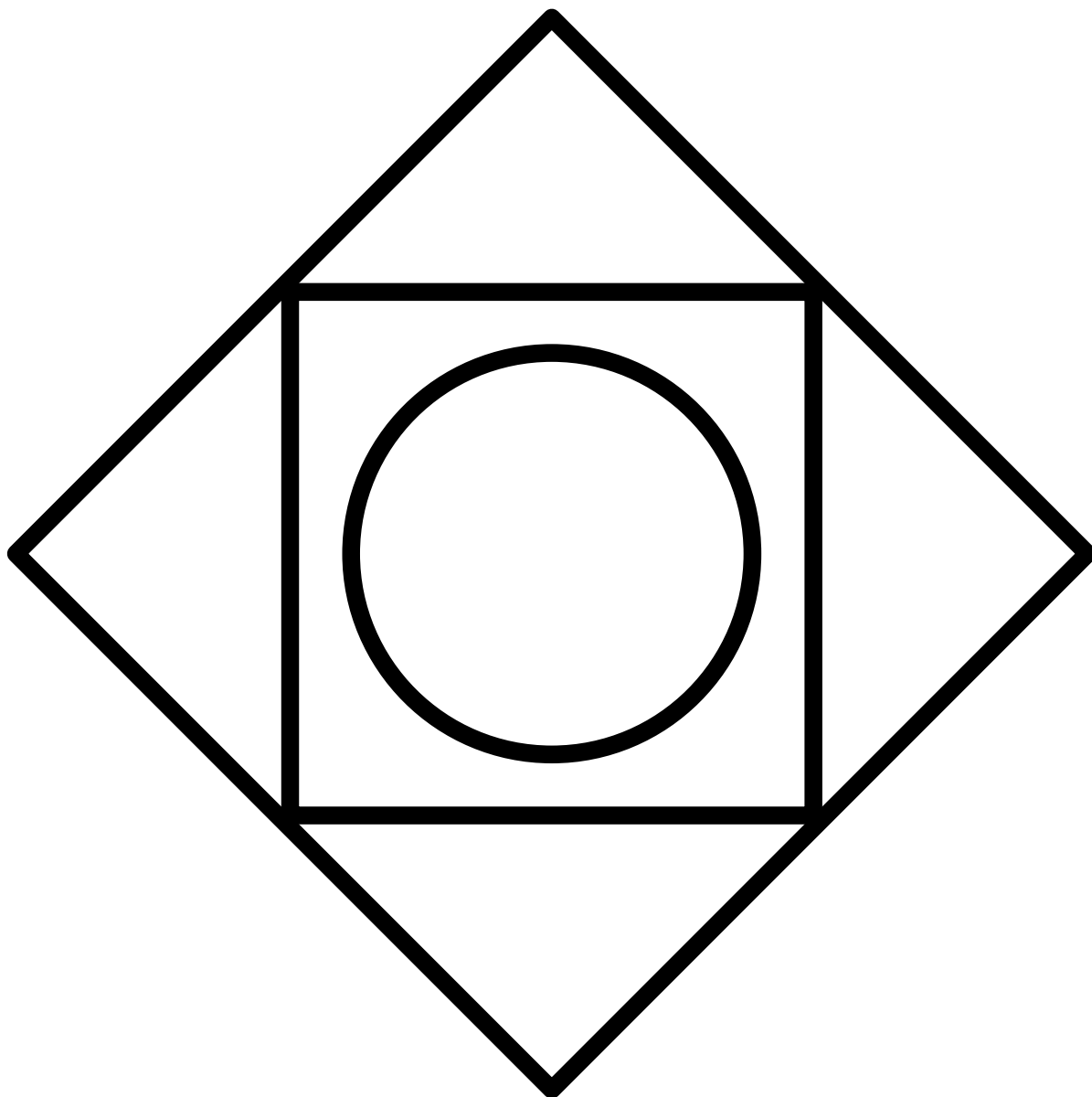

תכנית אגם לחינוך חזותי

יעקב אגם

29

קומפוזיציה

המחלקה להוראת המדעים

תכנית אגם לחינוך חזותי

יעקב אגם

29

קומפוזיציה

המחלקה להוראת המדעים

חובר על-ידי:

יעקב אגם

צוות פרויקט אגם:

בת שבע אלון (ראש פרויקט)

לאה אילני

ענת בן צבי

רנה הרשקוביץ

צביה מרקוביץ

שרמן רוזנפלד

מהדורה עברית:

רנה הרשקוביץ

לאה אילני

בת שבע אלון

צביה מרקוביץ

עיצוב גרפי:

זיו אריאלי

עימוד:

אבי טל

תודות לד"ר אברהם קדר, לקרן המשפחתית ע"ש טד אריסון ולגב' שרי אריסון על תמיכתם בפיתוח חוברת זו.
תודה מיוחדת לגב' אורית אגם עינב על ליווי הפרויקט.

©

כל הזכויות שמורות
יעקב אגם ומכון ויצמן למדע

הודפס בישראל
מהדורה ראשונה
תשע"ג, 2013

הקדמה

שיטת החינוך החזותי של יעקב אגם

חינוך העין לשם הרחבת המשאבים האינטלקטואליים וגירוי היצירתיות

מטרתה של שיטת החינוך החזותי שלפנינו היא בראש ובראשונה חינוך העין. השיטה נועדה לאפשר לילדים להבין ולקלוט את עולם הצורות הסובב אותם, להכיר את היסודות הבסיסיים שבו, לשלוט בעולם הצורות תוך יכולת לשנותו ולפתח יצירתיות.

לשם השגת מטרות אלה, מעניקה השיטה לילד את יסודותיו הבסיסיים של אלף-בית חזותי. לאחר מכן, תוך כדי פיתוח החינוך החזותי, שהוזנח עד כה לטובת התירגול המילולי על-ידי מרבית השיטות החינוכיות, ניתן יהיה להפעיל את מיטב הפוטנציאל השכלי של הילד ולתת לו את האפשרות לפתח לא רק את האינטליגנציה הפורמלית, אלא גם את היצירתיות שלו.

מה קורה למעשה במרבית שיטות החינוך המיושמות כיום במוסדות החינוך בעולם? הדגש העיקרי הוא על חינוך באמצעות מילים; רכישת שפת המילים, השימוש בה, ופיתוח אוצר מילים עשיר. זוהי מסורת היסטורית המשותפת כמובן לרובם הגדול של העמים שתרבותם מבוססת על כתיבה וספר.

הפער הבסיסי בין המילה והתמונה מופיע כבר בחינוך בגיל הרך, ואחר-כך בבית הספר. וזאת על אף שבגיל הרך, כשהילד מקבל את יסודות החינוך הראשונים, כבר מפותחת אצלו היכולת לקלוט ולקשר את התמונה עם המילה. יכולת זו תלך ותפתח אם לא נטפח אותה. דוקא בגיל זה, בו צועד הילד את צעדיו הראשונים בעולם החינוך, יכולתו להפנים ולקלוט את המידע העשיר ביותר היא מכסימלית. יחד עם זאת, הילד מרגיש את עצמו בנוח בעולם הצורות: צורות הביטוי הראשוניות שלו הן הציור, הרגישות לצבע והעירנות לתנועה. זוהי שפתו הראשונה של הילד, זוהי תפישתו הראשונה את העולם שמסביב. למרות כל זאת, מיד לאחר שלב זה מופיע הדגש על המילה. זוהי מעין עצירה של תפישת הידע אותה רכש הילד באופן כמעט אינסטינקטיבי. מיד עם השיעורים הראשונים בבית-הספר מתנוונת העין. האוזן לעומת זאת, הופכת למכשיר העיקרי לקליטת ידע והמילים שולטות בכיפה.

מחקרים שנערכו לאחרונה הוכיחו שהקליטה החזותית של מידע בלתי-מילולי והסינתיזה שלו, היא מהירה ויעילה הרבה יותר כאשר מידע זה נקלט ישירות דרך העין ולא בתיווכן של מילים.

לכן, בשיטה זו - שיטת החינוך החזותי, מטרתה היא לשים דגש על פיתוח היכולת החזותית והשכלית של הילד. ברצוני להעשיר יכולת זו, לגרות אותה ולאפשר את פיתוח הזיכרון החזותי בדיוק באותו אופן בו מפתחים זיכרון מילולי. זיכרון זה ישמש את הילד בהמשך דרכו האינטלקטואלית.

בעולמו של הילד מופיעות הצורות באופן מסיבי כפי שהן מופיעות בפנינו, המבוגרים. צורות אלה הינן דינאמיות ומשתלבות אחת בשניה. מטרתה הראשונית של השיטה היא להפריד בין הצורות, לנתחן ולפרקן, להגדיר את שילוב הצורות הבסיסי, את הצבעים, את קווי הכח ואת הנפחים, כלומר - ליצור "אלף-בית חזותי". אלף-בית זה יורכב מצורות, החל מן הצורה הפשוטה ביותר וכלה במורכבת ביותר, ויכלול את מרכיביה השונים של השפה החזותית. כך יראה הילד את מימדיו השונים של המרחב, את הדינאמיות הקיימת בצורות, בין לבין עצמן, ולבסוף את האופן בו מושפע עולם הצורות מהזמן, מהקליטה שלנו ומפעילויותינו השונות. מטרתה של השיטה אינה רק יצירת רגישות אסתטית אצל הילד, אלא גם הענקת חינוך חזותי המאפשר לילד להבין את עולם הצורות, את שילובן ואת ה"תחביר" שלהן. מטרתו של האלף-בית החזותי היא ליצור שיטה להבנת עולם הצורות בדיוק כפי שלימוד אותיות, הברות, מילים ודקדוק היא שיטה לרכישת שפת המילים.

לצורות יש תוכן ומשמעות אשר לא תמיד ניתנים להבעה באמצעות מילים. לפעמים מביעה הצורה לכשעצמה הרבה יותר מהמילה המגדירה אותה. אי לכך, מטרתה של השיטה היא יצירת שיווי משקל בין המילה שקיבלה משמעות יתר בחינוך הקונבנציונאלי והצורה שהפכה לחסרת חשיבות. שיווי משקל זה מפתח ומגביר את הכישורים האינטלקטואליים וחייב להתקיים לאורך מסלול הלימוד של הילד, עד לדרגות הגבוהות ביותר של החינוך הגבוה. הילד ירכוש, בנוסף לשפת המילים, שפה חדשה, שונה, שתשרת אותו בכל התחומים.

כדי להצליח בתירגול שיטה זו, הפעילויות מוצגות בצורה הדרגתית-פרוגרסיבית. אנו הולכים מן הקל אל הכבד, מן הסטטי אל הדינאמי, מהיחיד אל הרבים, תוך כדי העשרה הדרגתית של המידע הנרכש.

כל חוברת מביאה בפנינו יסוד ספציפי של הרגישות החזותית שברצוננו לפתח, והיא מחולקת לשלושה שלבים:

1. הזיהוי

2. פיתוח הזיכרון

3. השיחזור

שלב הזיהוי מאפשר לילד להכיר את הצורה, את הקו, את המרחב וכו', דהיינו, את כל יסודות האלף-בית החזותי שעליו לרכוש. בשלב זה נפתח את יכולת ההבחנה, את החיפוש האקטיבי אחר היסוד אשר בו על הילד להבחין, ואת הרגישות החזותית ללא עזרה מילולית כלשהי, בכתב או בעל-פה. תוך כדי פעילויות אלה משחק הילד, משתמש בגופו, עוסק בצורות בידי ומתאר אותן בצורה גראפית. כמו כן באים לידי ביטוי החוש החברתי של הילד והאוטונומיה שלו גם יחד. המטרה כמובן היא הפנמת כל אחד מיסודות האלף-בית החזותי ושליטה בהם.

בשלב פיתוח הזיכרון אנו יוצאים מנקודת הנחה שתרגילי הזיהוי נקלטו היטב. מטרתן של הפעילויות בשלב זה אינה רק לשנן כל אחד מיסודות האלף-בית החזותי במהירות, אלא גם להיזכר ולהשתמש בהם במהלך של פעילויות זיהוי וזיהוי מחדש.

כשם שזכירת אוצר מילים היא המאפשרת לנו להשתמש בהן, באופן הדרגתי, ליצירת משפטים והרכבים עשירים יותר, לכתובה ולביטוי המחשבה. כך גם נוכל לאגור, בעזרת הזיכרון החזותי, מידע חזותי מורכב ועשיר בו ניתן יהיה להשתמש להבנת העולם, לתקשורת וליצירה. מעבר לכל, זוהי ללא ספק המטרה החשובה ביותר, נוכל ליצור קשר חיובי עם אותו חלק במוחנו בו נצבר המידע החזותי. נוכל להתייחס למידע זה בשעת הצורך, דבר שנמנע מאיתנו לעשותו במצב הנוכחי, עקב היותנו "אנאלפביתים חזותיים".

לבסוף, כשאנו ניגשים לשלב השיחזור, אנו מניחים שאלמנטים המרכיבים את האלף-בית החזותי נרכשו ונרשמו בזיכרון. בשלב זה יוכל הילד לא רק לשחזר כמעט בו-זמנית את הדברים בהם הבחין במהירות, אלא גם להשתמש בכל היסודות שנקלטו בזכרונו החזותי במהלך הפעילויות המוצעות בשיטה חינוכית זו. שימוש זה יביא את הילד ליצירה עצמית, יפתח את המיומנויות ויגביר את השליטה העצמית והמשמעת. הילד יוכל גם לפתח את יכולת הביטוי הישיר שלו בעזרת הציור, התמונה והנתונים החזותיים ששינן בעבר, וכך תפתח באופן ניכר היצירתיות שלו.

כאשר יופנו שלושת התהליכים: הזיהוי, פיתוח הזיכרון והשיחזור, תהיה ברשות הילד שפה חדשה שתעניק לו יכולת נוספת לפתח ולהשתמש באינטליגנציה המילולית וביצירתיות שלו, בעת ובעונה אחת. שפה זו תאיץ את תהליך רכישת הידע שלו, לאורך כל מסלול לימודיו.

שפה זו היא השפה הבינלאומית הראשונה. למשל, צורה נתונה מתוארת באמצעות מילים שונות בשפות שונות, אך נקלטת בצורה זהה אצל כל בני האדם.

אני מאמין, כי באמצעות השפה החזותית ניתן לקרב את בני האדם איש אל רעהו ולהגביר את האינטליגנציה של הילדים.

מטרות כלליות

1. לימוד באמצעות צורות, בדומה ללימוד באמצעות מילים.

2. רכישת "אלף-בית" חזותי שבעזרתו ניתן יהיה "לחשוב באופן חזותי".

3. פיתוח היכולת לזהות, לזכור ולשחזר במהירות מירבית כל מידע חזותי.

4. שימוש בנתונים חזותיים ישירות ולא דרך ניסוחם המילולי.

כתוצאה מכך:

א. הרחבת היכולת האינטלקטואלית.

ב. פיתוח יצירתיות.

אחד ממאפייניה הבולטים של שיטה זו הינו שילוב החינוך החזותי במיכלול מערכות החינוך, בתכניות הלימודים בתחומים השונים ולאורך כל מסלול הלמידה, החל מכיתות הגן ועד לשלביו האחרונים של החינוך הגבוה.

הפעלתה של "שיטת החינוך החזותי" עשויה, ללא כל ספק, להמריץ את הפעילות האינטלקטואלית. כישורים אלה מוזנחים בדרך כלל על ידי החינוך בן-זמננו לטובת כישורים מילוליים.

שילוב שיטת החינוך החזותי בפעילויות

הילד מחוץ לתחומי בית הספר

1. שיתוף הורים:

רצוי לשוחח עם ההורים לפני הפעלת השיטה כדי שתגליות הילדים והידע שירכשו לא ישארו בתחום בית הספר בלבד, אלא יתפשטו לכל תחומי עולמו של הילד.

הורים שקיבלו מידע על התכנית, יעזרו לילדים בתהליך הלמידה החזותית ובשילוב למידה חדשה זו בכל התהליך החינוכי.

2. שילוב החינוך החזותי בפעילויות הילדים מחוץ לכתלי בית הספר יעשה באופן הבא:

במהלך תקופת הלמידה החזותית יתבקשו הילדים להביא לגן או לבית-הספר עצמים מתאימים המצויים בסביבתם הקרובה.

יעקב אגם, פריז

קומפוזיציה

הקומפוזיציה היא כלי דומיננטי בכל תחומי האמנות הויזואלית וכן, במוזיקה, בקולנוע ובאמנויות הבמה. בבחירת הקומפוזיציה ממקם היוצר את האובייקטים ביצירה על מנת לכוון את האדם הנחשף ליצירה לנושאים מרכזיים בה. למשל, אובייקטים היוצרים קווים ישרים, אלכסוניים או גליים יכולים להוביל את העין למוקדים מרכזיים ביצירה.

תכנית אגם לחינוך חזותי עוסקת בלימוד ההתבוננות בצורות השונות המאכלסות את עולמנו, במאפיינים השונים שלהם כמו צבע, צורה ומימד, בהשתנותם הדינמית, ביחסים ביניהן, בפירוק והרכבה שלהן וכן ביצירה, בחשיבה ובפתרון בעיות הקשורות בעולם הצורות הויזואלי.

המילה קומפוזיציה פירושה "הרכב". כלומר, מהות המורכבת מאלמנטים אחרים פשוטים יותר. קומפוזיציה היא מונח שכיח בעולם האמנויות. למשל, קומפוזיציה במוסיקה. כל הרכב של צורות הוא קומפוזיציה. לפיכך, קומפוזיציה מתאפיינת הן בצורות המרכיבות אותה והן ביחסים של מקום וצבע ביניהן. אם ניקח בחשבון גם תנועה, נקבל גם איפיונים דינמיים. קומפוזיציה היא מושג אשר ליווה את האמנויות הפלסטיות לאורך ההסטוריה האנושית שלהן. השינויים בדוגמאות הקומפוזיציה לאורך השנים, מספרים את ההשתנות וההתפתחות של האמנויות הפלסטיות בתקופות השונות.

חוברת זו מוקדשת ללימוד שיטתי של מושג הקומפוזיציה הויזואלית וכן ללימוד פעילויות, התנסות ויצירה באלמנטים השונים אשר הם בעלי משמעות בקומפוזיציה.

הילדים מתחילים בפעילויות של זיהוי, זיכרון, שיחזור ויצירה של קומפוזיציות פשוטות ההולכות ונעשות מורכבות יותר ויותר.

האלמנטים הצורניים בקומפוזיציות שבחוברת הם: קווים ישרים בכיוונים שונים (אופקי, אנכי ומשופע) אשר מספרם ההולך ורב בתוך הקומפוזיציה, וכן קווים עקומים, משטחים וצורות תלת מימדיות המאכלסות את עולם הילד. היחסים ההדדיים של מיקום וצבע של הצורות, והיחסים הדינמיים ביניהם משחקים תפקיד בקומפוזיציה למשל; מרחק המתבונן, הזזת התחום (המסגרת) שבו מתמקד המתבונן וכדומה.

בחוברת זו מרובות הפעילויות של יצירה אינדיבידואלית וקבוצתית הקשורות בקומפוזיציה, כולל פעילויות סינתזה של מרכיבים שונים לקומפוזיציה אחת, ולהיפך: פעילויות של אנליזה (פירוק) של הקומפוזיציה למרכיביה.

הפעילויות בחוברת מהוות גם חזרה, העמקה והכללה של נושאים ופעילויות מחוברות קודמות, כמו זוויות, סוגי קווים, יחסים הדדיים בין צורות שונות. החוברת עיטורים, למשל, המובאת בתחילת תכנית אגם, עוסקת בקומפוזיציות הנתונות בעולם ויזואלי אשר לו חוקים מיוחדים: חזרה (לינארית בדרך כלל) של צירוף מסוים הכולל צורות בגדלים ובצבעים שונים והרווחים ביניהן וכדומה.

המלצות כלליות להוראת החוברת

1. המסגרות בהן משתמשים כדי להגדיר קומפוזיציה מסויימת, יכולות להיות עשויות מקרטון או מפלסטיק או מעץ בצבע אחיד בהיר. חלקה הפנימי של המסגרת הוא ריק וצורתו יכולה להיות מרובע (ריבוע או מלבן), או מעגל, או משולש וכדומה.
2. את המסגרת מניחים על קו או על קווים וכך היא ממסגרת בתוכה קומפוזיציה מסויימת. אפשר לשנות את הקומפוזיציה על ידי הזזת המסגרת לאורך קווים/צורות, מסורטטים מראש, וכן על ידי שינוי מיקום המסגרת בתנועה סיבובית. אפשר ליצור קומפוזיציות על יד מסגרת הקבועה במקומה והזזת נייר עם סרטוט מתחתיה.
3. מקלות, שיפודים, דוקים וכדומה מייצגים בפעילויות מסוימות קווים ישרים.
4. צורות הנדסיות "מערכת אגם" יכולות לשמש לקומפוזיציות של משטחים.
5. כדאי להשיג רפרודוקציות של תמונות אמנות ידועות לפעילות 17. אם ישנו קושי, אפשר להשתמש בתמונות שונות אחרות.

חוברת זו המוקדשת למושג הקומפוזיציה היא החוברת ה- 29 בסדרה בת 36 חוברות, המהוות תכנית שלמה. סידרה זו בנויה לפי שיטת החינוך החזותי של יעקב אגם.

החוברות בסדרה הן:

19. צורות טיפוסיות	1. עיגול
20. יחס ופרופורציה	2. ריבוע
21. אדום	3. עיטורים
22. צהוב	4. עיגול וריבוע
23. כחול	5. זיהוי בזק
24. צבעים משניים	6. אופקי
25. לבן, שחור ואפור	7. אנכי
26. מסלול	8. אופקי ואנכי
27. מן העין אל היד	9. משופע
28. אינטואיציה ואומדן ויזואלי	10. אופקי, אנכי ומשופע
29. קומפוזיציה	11. משולש
30. מימד אחד	12. עיגול, ריבוע ומשולש
31. שני מימדים	13. וריאציות של צורות
32. שלושה מימדים	14. סימטריה
33. ארבעה מימדים	15. קו עקום
34. אותיות	16. גדול, בינוני וקטן
35. דקדוק חזותי	17. זוויות
36. יצירתיות	18. נקודה

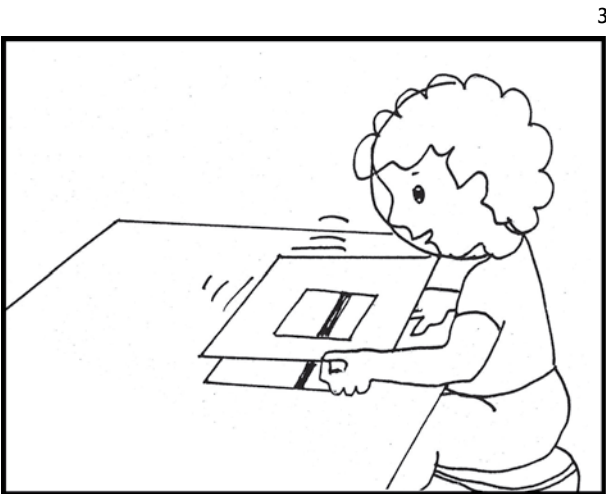
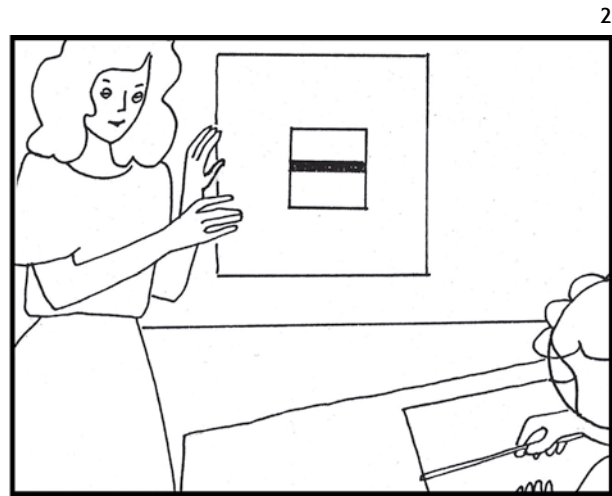
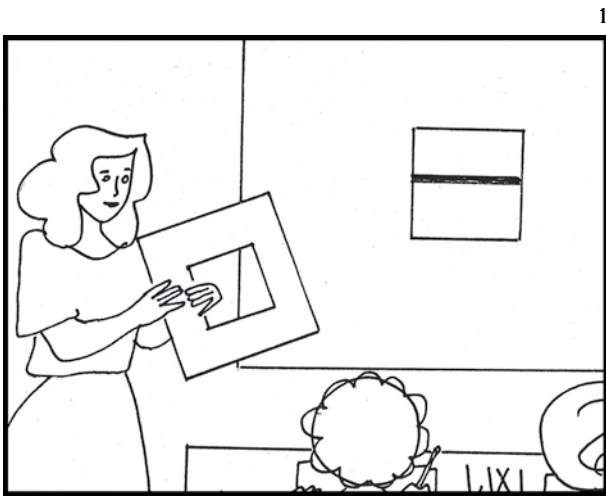

רשימת פעילויות

	מספר פעילות
הדגמה ויצירה של קומפוזיציות המכילות קווים אופקיים	29-1
הדגמה ויצירה של קומפוזיציות המכילות קווים מאונכים ואופקיים	29-2
קומפוזיציה מארבעה ישרים	29-3
התבוננות ושיחזור קומפוזיציה הכוללת שני קווים	29-4
קומפוזיציה נבחרת	29-5
אנליזה של קומפוזיציות לחלקים	29-6
סינתזה של קומפוזיציות אישיות לקומפוזיציה משותפת	29-7
מנקודות לקומפוזיציה	29-8
יצירה של קומפוזיציה על הקרקע תוך מעבר קווים דרך שתי נקודות נתונות	29-9
קומפוזיציה בשחור לבן	29-10
סימון הכיוונים העיקריים של עצמים בתוך תמונה	29-11
זיהוי קווים מובילים המעצבים חפצים שונים	29-12
קומפוזיציה במרחקים שונים	29-13
התבוננות בקומפוזיציה, הכוללת חלק מן הגוף, דרך מסגרת	29-14
יצירת קומפוזיציות בעזרת מצלמה	29-15
יצירת קומפוזיציה של צבעים וצורות	29-16
קומפוזיציות באמנות	29-17
זכירה של קומפוזיציות קווים ומשטחים	29-18
שחזור גופני של קומפוזיציות קווים בקבוצות	29-19
שחזור של קומפוזיציות קווים ומשטחים	29-20
שחזור קומפוזיציות קווים בעזרת הגוף	29-21
קומפוזיציה צבעונית באופן חופשי	29-22
יצירת קומפוזיציות ממשטחים	29-23
פירוק ובנייה של קומפוזיציות	29-24

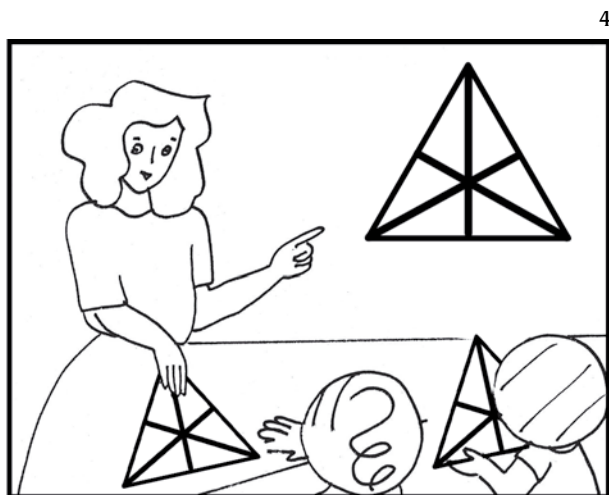
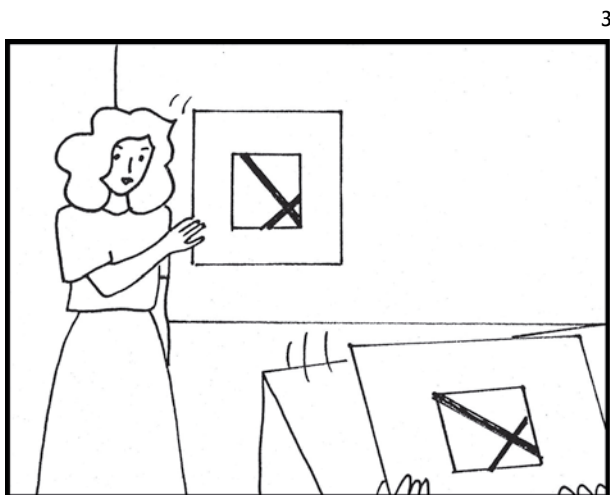
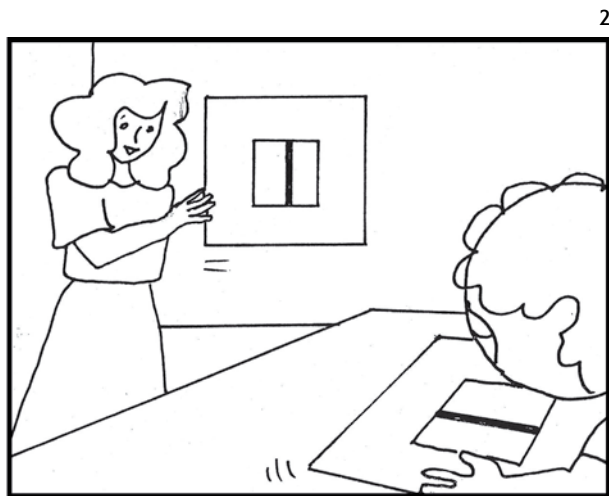
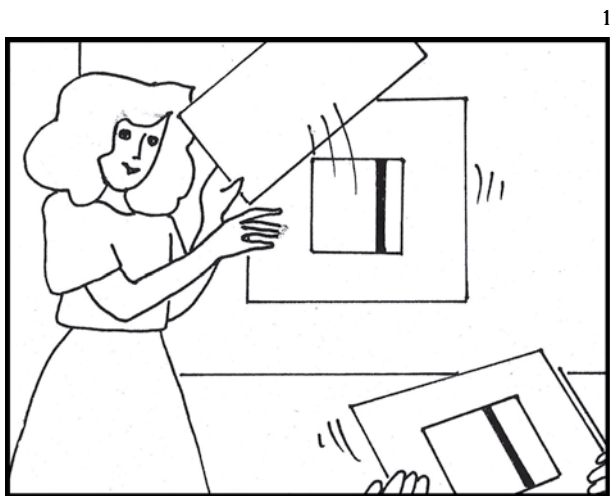
פעילות 1: הדגמה ויצירה של קומפוזיציות המכילות קווים אופקיים

חומרים מומלצים	הדגמה ויצירה של קומפוזיציות המכילות קווים מאונכים ואופקיים	מטרות
<p>מסגרת בצבע אחיד (ראה המלצות), מקלוני עץ ישרים ודקים, דפי נייר לבנים, כרטיסי זיכרון של קומפוזיציות עם קווים אופקיים.</p>	<p>לכל אחד מהילדים דף נייר לבן. מקלוני עץ ישרים ודקים ומסגרת קרטון (איור 1). המורה תולה על הקיר כרטיס ובו קומפוזיציה המכילה קו אופקי אחד, ומניחה את המסגרת שלה על הכרטיס באופן שבו יופיע הקו האופקי במסגרת הריקה (איור 2). הילדים יוצרים את הקומפוזיציה הזאת במסגרות שלהם (איור 3). חוזרים על הפעילות עם קו אופקי הנמצא במקומות שונים במסגרת. חוזרים על הפעילות עם שניים ושלושה קווים אופקיים. חוזרים על הפעילות עם מסגרות בצורות שונות (איור 4).</p>	<p>הכרת מושג הקומפוזיציה של קווים אופקיים במישור.</p>

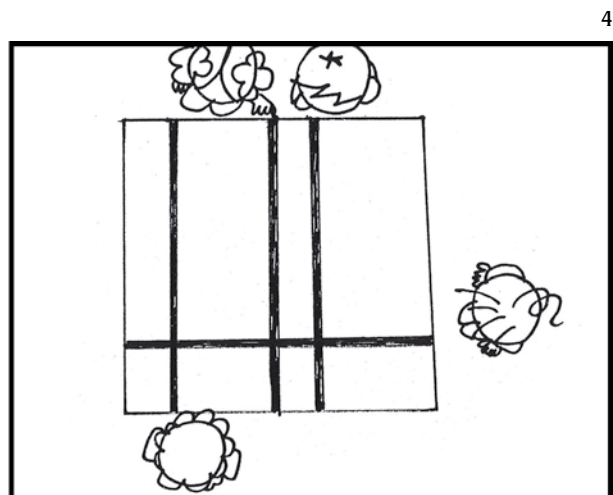
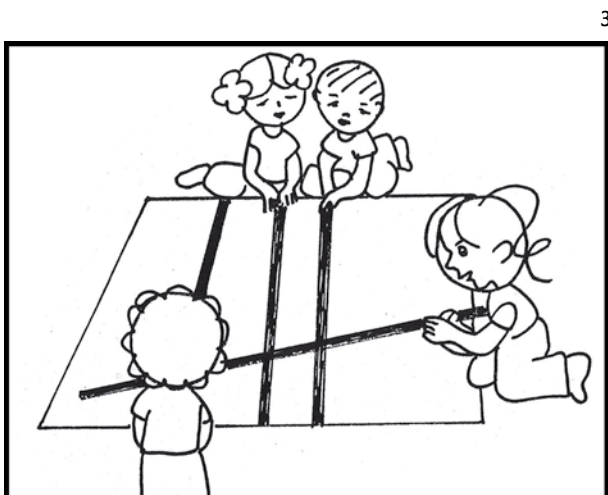
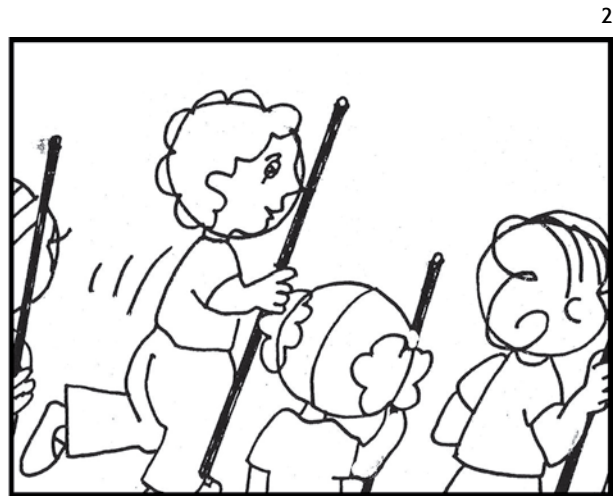
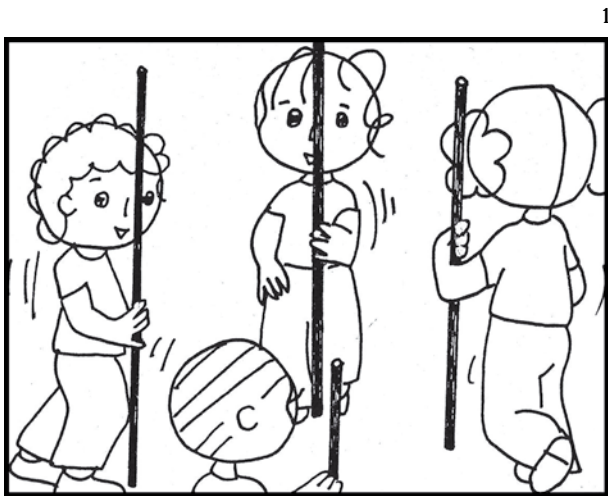
פעילות 2: הדגמה ויצירה של קומפוזיציות המכילות קווים מאונכים ואופקיים

חומרים מומלצים	הדגמה ויצירה של קומפוזיציות המכילות קווים מאונכים ואופקיים	מטרות
מסגרות בצורות שונות, דפים חלקים, מקלונים ישרים ודקים, כרטיסי זיכרון עם קומפוזיציות קווים.	לכל אחד מהילדים דף נייר חלק. מקלוני עץ ישרים ודקים ומסגרת קרטון. המורה תולה על הקיר כרטיס ובו קומפוזיציה המכילה קו מאונך אחד, ומניחה את מסגרת הקרטון על הכרטיס באופן שבו יופיע הקו המאונך במסגרת הריקה (איור 1). הילדים יוצרים את הקומפוזיציה הזאת במסגרות שלהם. חוזרים על הפעילות עם קו מאונך הנמצא במקומות שונים במסגרת, וכן עם שניים ושלושה קווים מאונכים, ועם קווים מאונכים ואופקיים (איור 2). חוזרים על הפעילות עם קווים משופעים (איור 3), עם קווים אופקיים, מאונכים ומשופעים ועם מסגרות שונות (איור 4).	הכרת מושג הקומפוזיציה של קווים מאונכים, אופקיים ומשופעים באותו מישור.

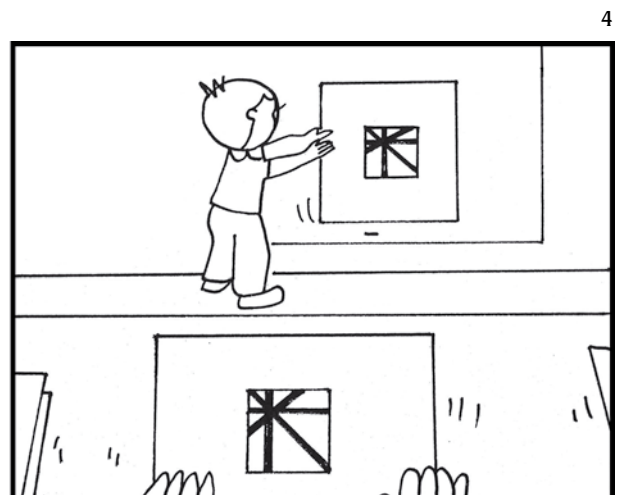
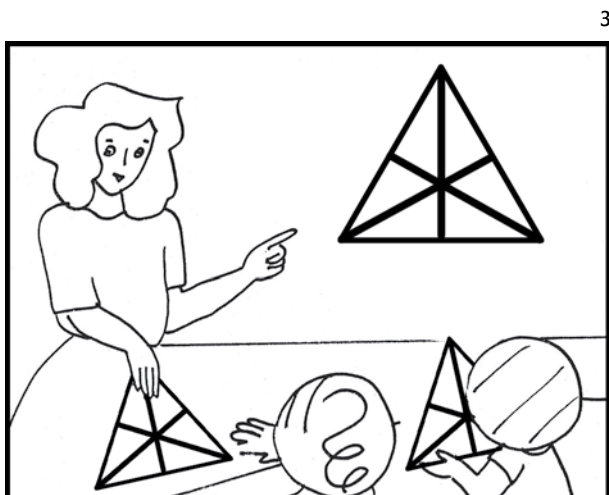
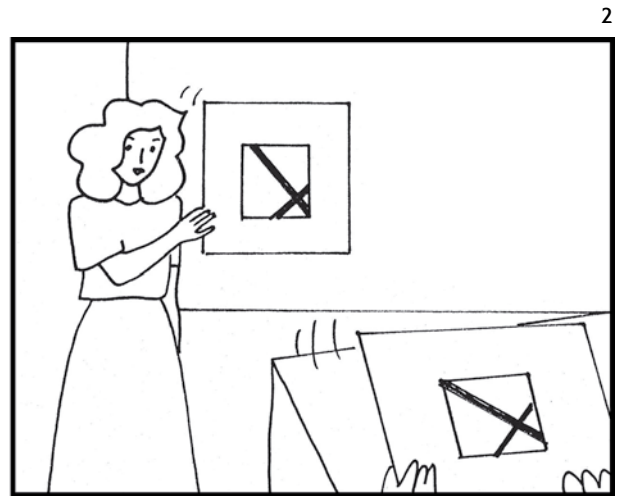
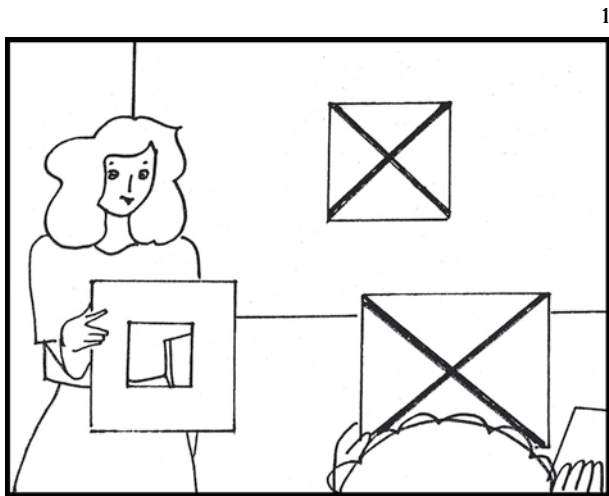
פעילות 3: קומפוזיציה מארבעה ישרים

חומרים מומלצים	קומפוזיציה מארבעה ישרים	מטרות
גליון נייר גדול, מקלות דקים וישרים מעץ או מפלסטיק.	הילדים עובדים בקבוצות של ארבעה. לכל ילד מקל. מניחים על הרצפה גליון נייר גדול לכל קבוצה (איור 1). הילדים יוצרים על גבי הגליון הרכב (קומפוזיציה) של ישרים אופקיים, מאונכים ומשופעים נחתכים (איור 2 ו-3). הילדים מסתכלים ביצירתם וביצירות של הקבוצות האחרות ומשווים ביניהן (איור 4).	בנייה של קומפוזיציה במישור באמצעות מקלות.

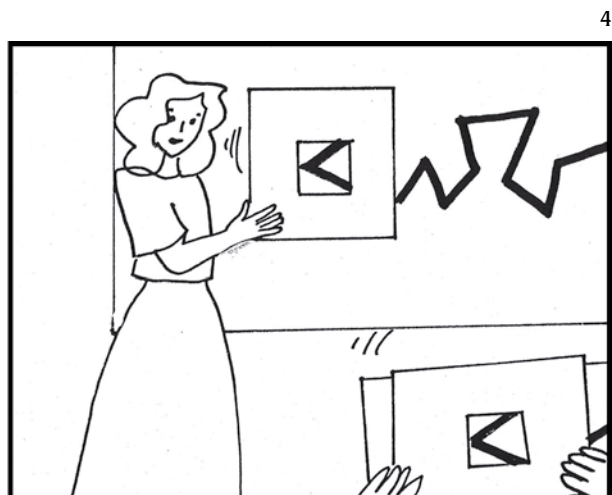
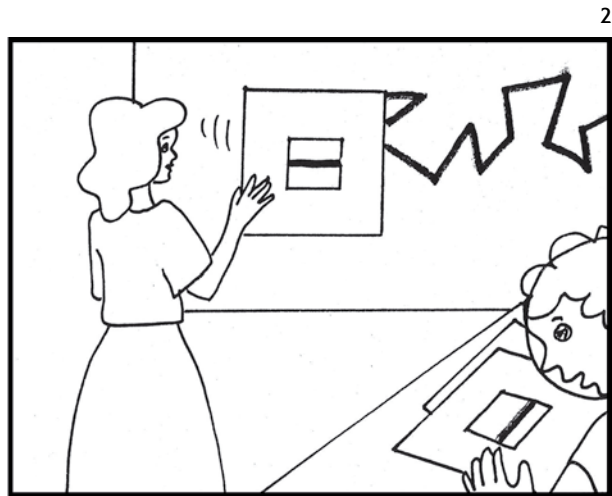
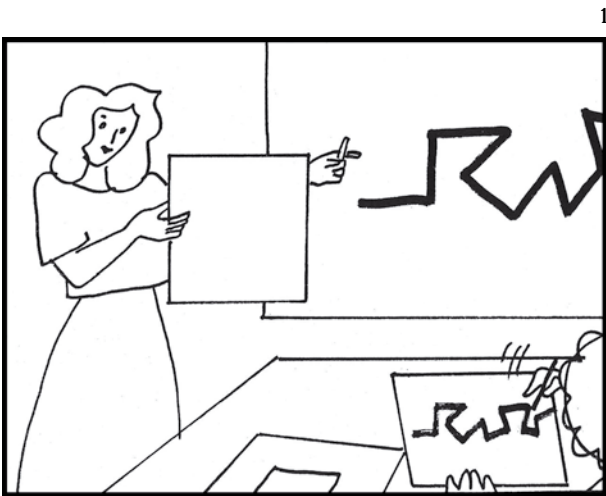
פעילות 4: התבוננות ושיחזור קומפוזיציה הכוללת שני קווים

מטרות	התבוננות ושיחזור קומפוזיציה הכוללת שני קווים	חומרים מומלצים
סינתזה של קווים משופעים בכיוונים שונים לקומפוזיציה.	המורה תולה על הלוח כרטיס ועליו מסורטטים מספר קווים משופעים ונחתכים (איור 1). המורה ממקמת את המסגרת שברשותה לפני הכרטיס והילדים משחזרים על גבי הדף שברשותם ובעזרת המקלונים והמסגרת את ההרכבים שהוצגו (איור 2). חוזרים על הפעילות עם קווים מאונכים, אופקיים ומשופעים ועם מסגרות בצורות שונות (איורים 3 ו-4).	מסגרות בצורות שונות, דפי נייר, מקלונים, כרטיסי זיכרון עם קומפוזיציות של קווים נחתכים בכיוונים שונים.

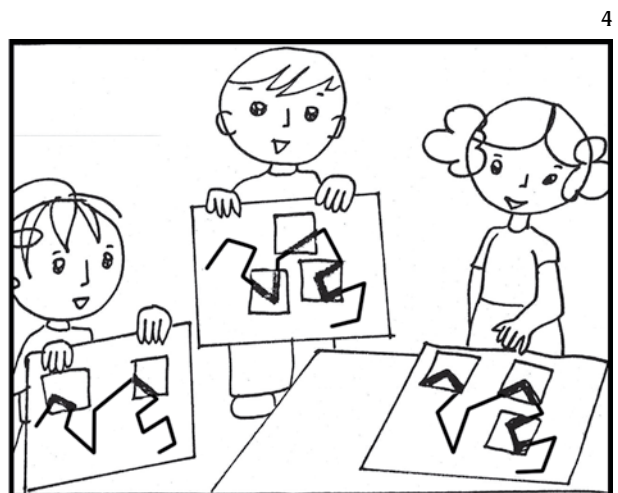
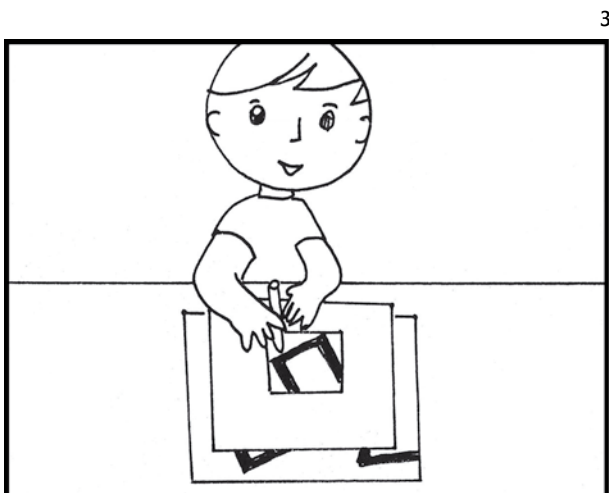
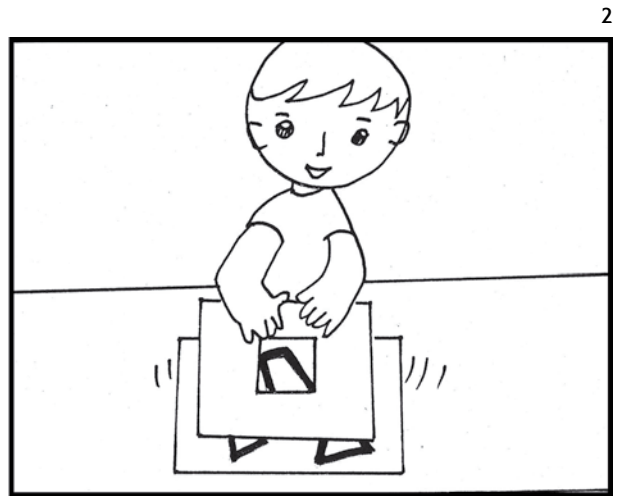
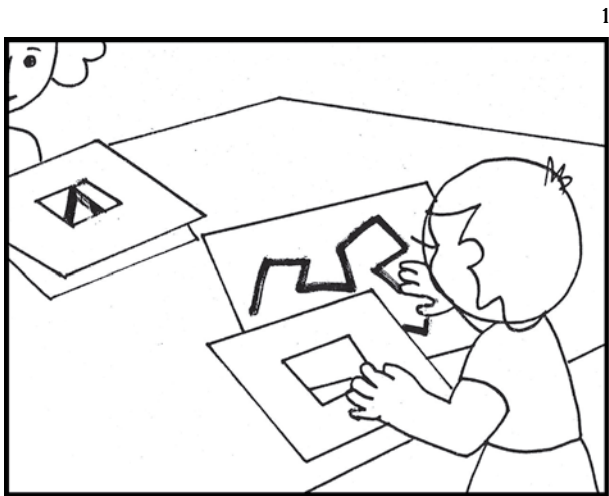
פעילות 5: קומפוזיציה נבחרת

חומרים מומלצים	קומפוזיציה נבחרת	מטרות
מסגרות בצורות שונות, לוח, גיר, ניירות, עפרונות.	<p>המורה מסרטטת על הלוח קו שבור המכיל זוויות שונות וקטעים באורכים שונים. הילדים משחזרים קו זה על גבי דף נייר (איור 1).</p> <p>המורה מניחה את המסגרת לאורך הקו, כך היא מבודדת חלק ממנו ויוצרת קומפוזיציה. הילדים מזהים בקו שלהם את החלק המבודד ומשחזרים את ההרכב הנבחר בעזרת המסגרת שברשותם (איורים 2, 3 ו-4).</p> <p>הילדים מגלים, כי אפשר ליצור מספר בלתי מוגבל של הרכבים באורכים ובכיוונים שונים של הקו השבור.</p> <p>חוזרים על הפעילות עם קווים שבורים נוספים, עם קווים עקומים ועם מסגרות בצורות שונות.</p>	<p>לעשות אנליזה של קומפוזיציה נתונה. להתוודע לאפשרויות הבלתי מוגבלות של הרכב המתקבל תוך בחירת קטעים מתוך שלמות מורכבת.</p>

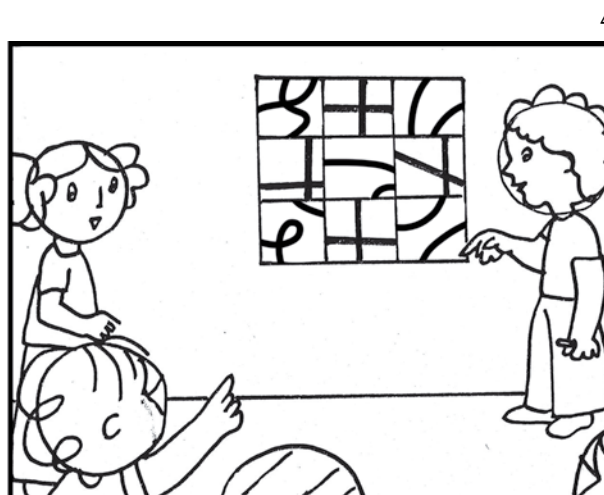
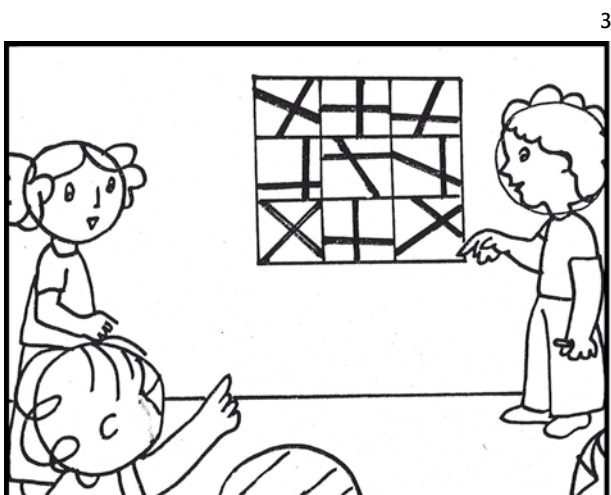
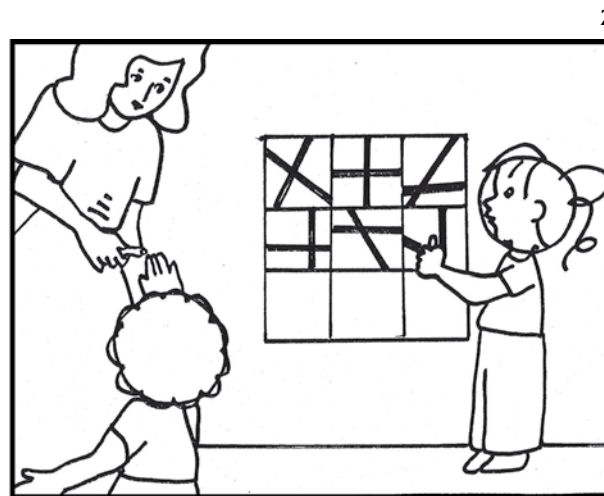
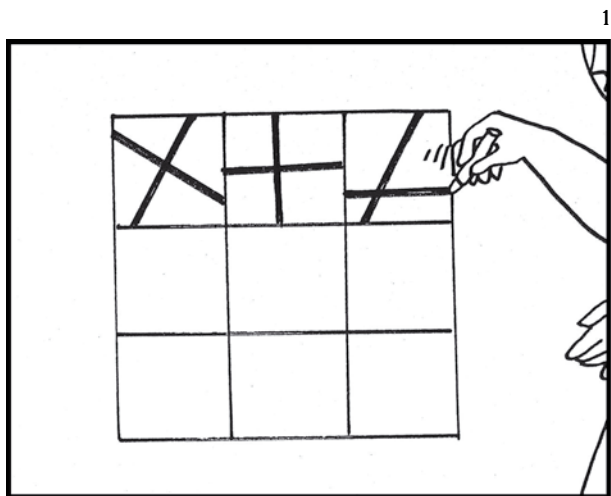
פעילות 6: אנליזה של קומפוזיציות לחלקים

חומרים מומלצים	אנליזה של קומפוזיציות לחלקים	מטרות
קווים שבורים ועקומים מסורטטים על דפים, מסגרות בצורות שונות, עפרונות.	לכל ילד דף עליו מסורטט קו שבור. הילדים מחליקים את המסגרות שברשותם על גבי דף הנייר שלהם ובוחרים בעזרתה חלק מהקו השבור (איורים 1 ו-2). הילדים מסרטטים בעזרת עפרון את קו המיתאר של המסגרת כדי לשמר את הקומפוזיציה אותה בחרו (איור 3). חוזרים על הפעילות על ידי החלקת המסגרת ובחירת חלקים אחרים מהקו. הילדים משווים את יצירותיהם (איור 4). חוזרים על הפעילות עם קווים שונים נוספים ועם מסגרות בצורות שונות.	לפרק קומפוזיציה נתונה לחלקים (אנליזה ויזואלית).

פעילות 7: סינתזה של קומפוזיציות אישיות לקומפוזיציה משותפת

מטרות	סינתזה של קומפוזיציות אישיות לקומפוזיציה משותפת	חומרים מומלצים
ללמוד ליצור קומפוזיציה משותפת מסובכת, תוך תרגול היצירתיות במסגרת משותפת נתונה.	המורה תולה על הלוח גיליון נייר מלבני מחולק לתשעה מלבנים שווים. המורה מזמינה את הילדים לסרטט בכל מלבן קומפוזיציה של שני קטעים בכיוונים שונים. לדוגמא: קטע אופקי וקטע משופע, שני קטעים משופעים וכדומה (איור 1). כל ילד מצייר במלבן אחר (איור 2). הילדים יוצרים יצירה משותפת (איור 3). חוזרים על הפעילות עם חלקי קווים מסוגים שונים (איור 4). מומלץ להפעיל את הפעילות באופן אוטונומי בקבוצות של תשעה ילדים.	גיליון נייר מלבני מחולק לתשעה מלבנים שווים, כלי כתיבה.

פעילות 8: מנקודות לקומפוזיציה

חומרים מומלצים

גיליונת נייר,
כלי כתיבה.

מנקודות לקומפוזיציה

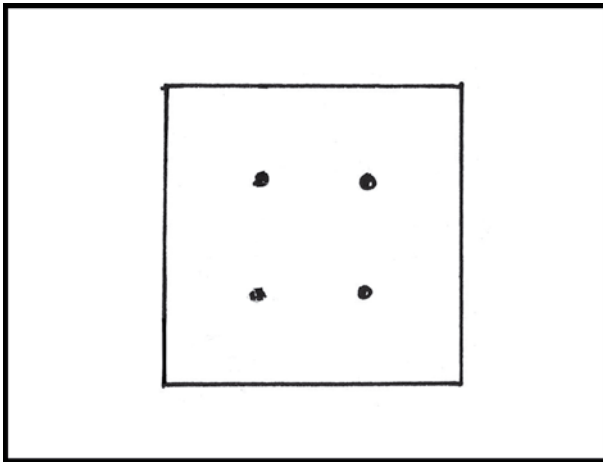
נותנים לכל ילד גיליון נייר שעליו מסומנות ארבע נקודות. הן יכולות לייצג קומפוזיציות שונות, למשל: ארבעה קודקודים של ריבוע או מלבן (איור 1). הילדים מסרטטים קומפוזיציות של קטעים מאונכים, אופקיים ומשופעים לפי העקרונות: כל קטע צריך לעבור דרך נקודה אחת לפחות. דרך כל נקודה צריך לעבור קטע (איורים 2 ו-3). הילדים משווים את עבודותיהם (איור 4). חוזרים על הפעילות עם קווים עקומים.

חוזרים על הפעילות עם מספר שונה של נקודות בסידורים שונים וקווים שונים.

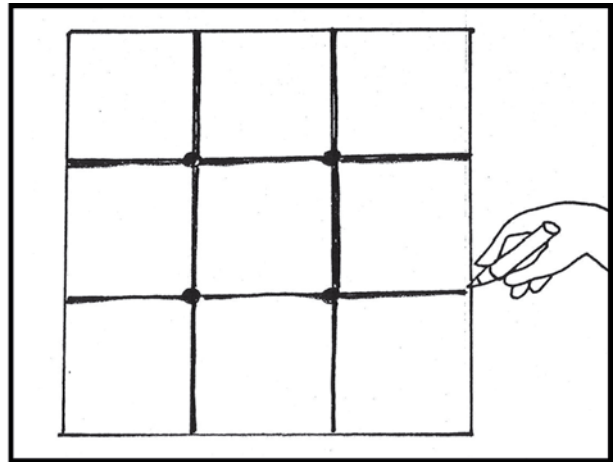
מטרות

גירוי היצירתיות,
גילוי פתרונות
מקוריים לבעיה של
קומפוזיציה.

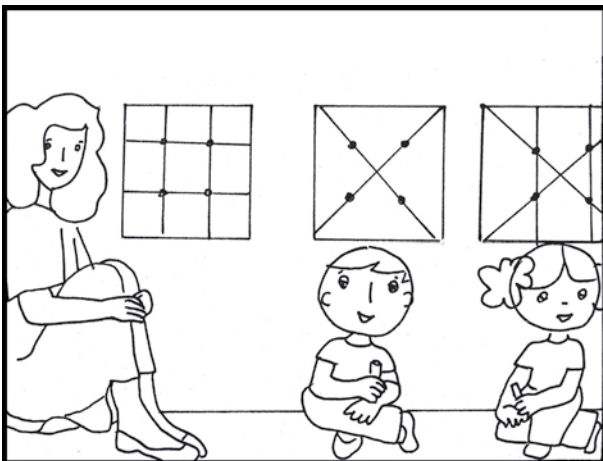
1

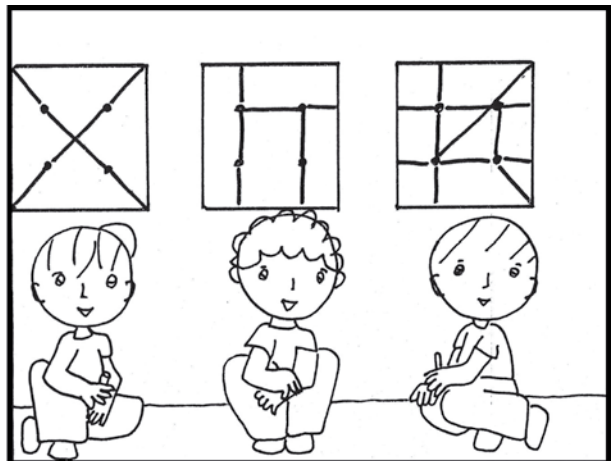
2

3

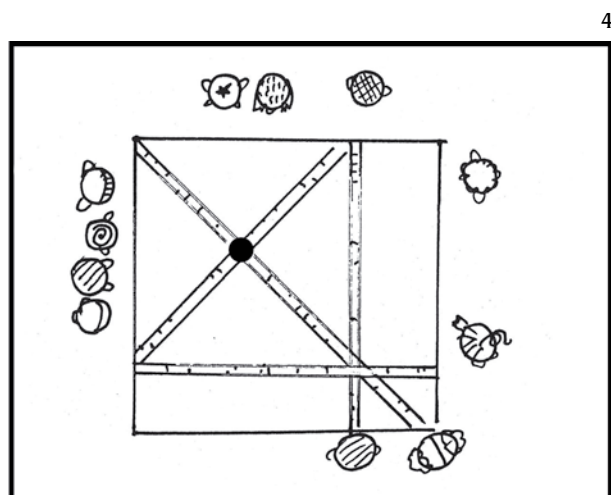
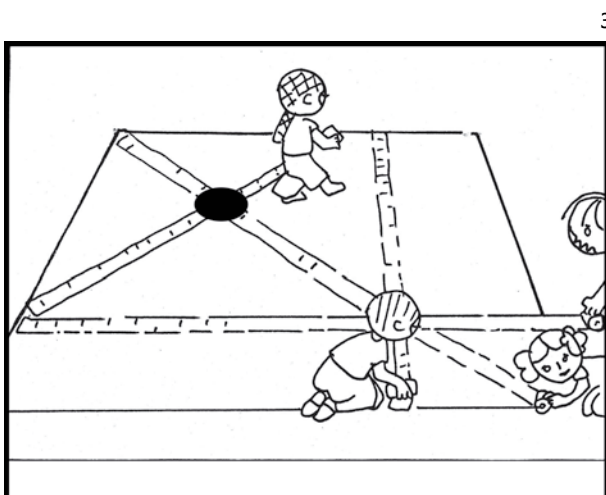
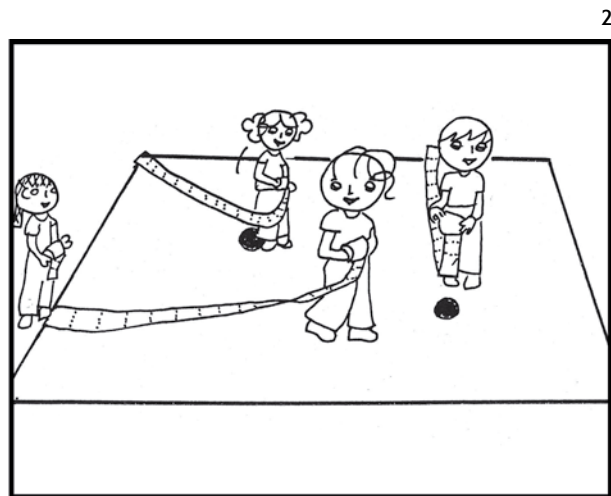
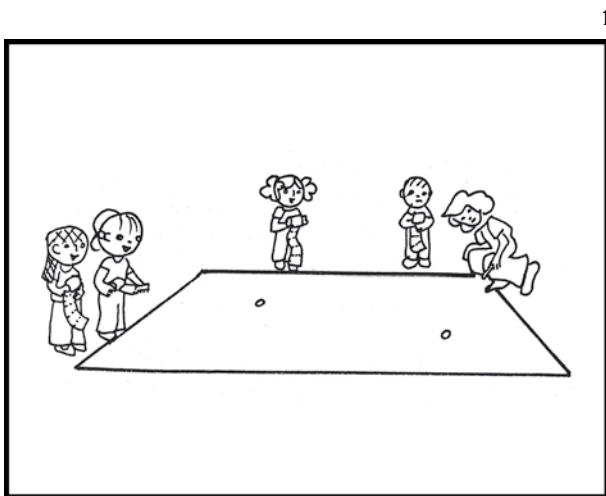

4

פעילות 9: יצירה של קומפוזיציה על הקרקע תוך מעבר קווים דרך שתי נקודות נתונות

חומרים מומלצים	יצירה של קומפוזיציה על הקרקע תוך מעבר קווים דרך שתי נקודות נתונות	מטרות
<p>גיליון נייר גדול, עיגולי פרספקט (מערכת הצורות), גיליון נייר טואלט או גילוי סרטים/ חוטים.</p>	<p>הילדים עובדים בקבוצות. לכל קבוצה גיליון נייר ו-2 עיגולי פרספקט המייצגים שתי נקודות. הילדים קובעים את מקום "הנקודות" על גבי גיליון הנייר (איור 1). הילדים יוצרים קומפוזיציה של קווים בעזרת נייר טואלט, סרטים או חוטים. על כל קו לעבור לפחות "מתחת" לנקודה אחת (איורים 2, 3 ו-4). לאחר שהביטו בהרכב שיצרו, מסירים הילדים את הנייר הטואלט ויוצרים קומפוזיציה חדשה. חוזרים על הפעילות עם יותר משתי נקודות.</p>	<p>עבודה קבוצתית על יצירת קומפוזיציה.</p>

פעילות 10: קומפוזיציה בשחור לבן

חומרים מומלצים

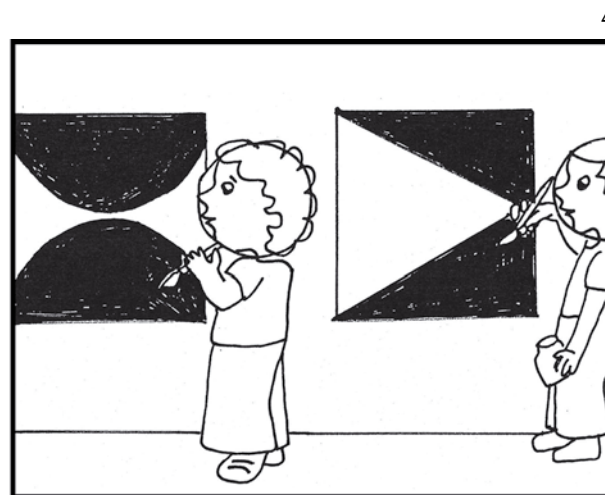
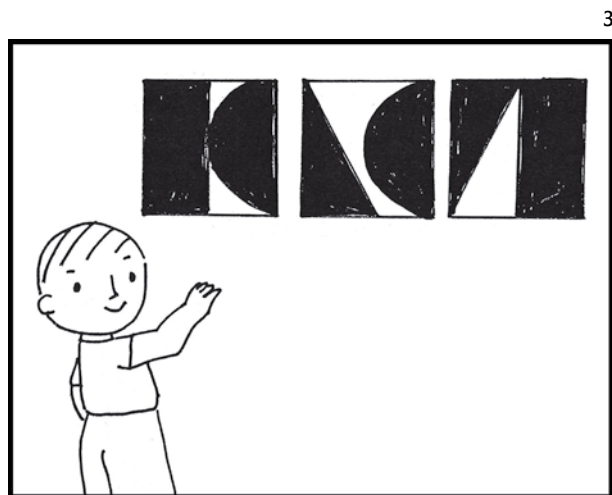
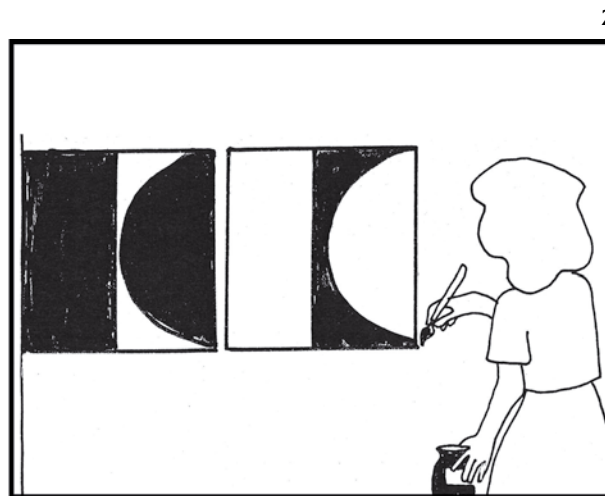
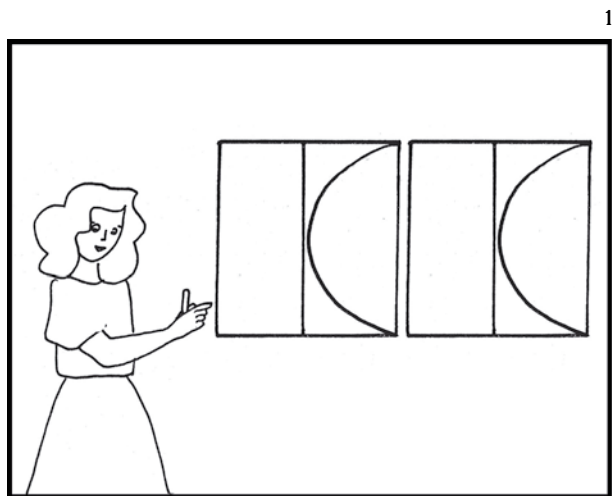
דפי נייר אחידים לבנים,
צבעים/ טושים,
עזרים לסרטוט כמו
סרגל, עיגולים, אליפסות,
משולשים בגדלים שונים,
וכדומה.

קומפוזיציה בשחור לבן

המורה תולה על הלוח שני סרטוטים זהים על נייר לבן, עשויים מקווים מעוגלים וישרים, המחלקים את השטח תוך יצירת צורות (איור 1).
המורה ממלאת חלק מן המשטחים בצבע שחור לפי העקרון הבא: המשטחים הלבנים בהרכב הראשון ממלאים בצבע שחור בהרכב השני (איור 2).
הילדים יוצרים דוגמאות משלהם וצובעים על פי אותו עקרון (איורים 3 ו-4).
חוזרים על הפעילות עם סרטוטים שונים וזוגות שונים של צבעים.

מטרות

- לימוד הרכבת צורות, בעלות שטח בעזרת קווים.
- הבנת מושגים: ריק - מלא (לבן ושחור), כמרכיבים מנוגדים בקומפוזיציה.
- הבנת המושג של קומפוזיציה שהיא "תשליל" של קומפוזיציה.

פעילות 11: סימון הכיוונים העיקריים של עצמים בתוך תמונה

חומרים מומלצים

תמונות פשוטות,
דפים לבנים,
עפרונות וטושים.

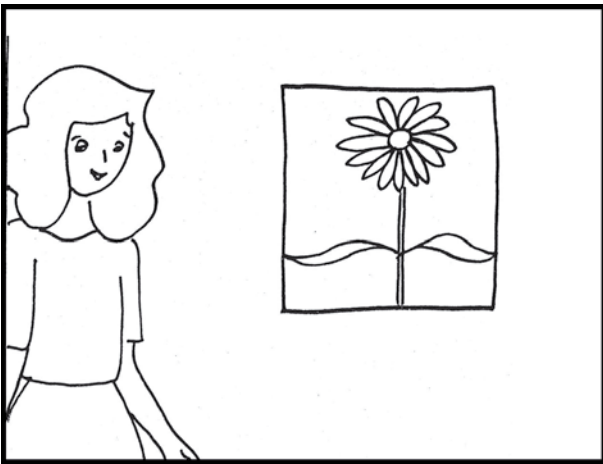
סימון הכיוונים העיקריים של עצמים בתוך תמונה

המורה מציגה לפני הילדים תמונה פשוטה (איור 1).
הילדים שמים לב לקווים הכלליים המרכיבים את התמונה,
ומסמנים אותם על ידי הנחת קשיות (איור 2).
הילדים חוזרים על הפעילות באופן עצמאי עם תמונות פשוטות
נוספות ומסמנים את הכיוונים העיקריים על ידי הנחת קשיות
ו/או סימון בטושים על גבי גיליון נייר חלק (איורים 3 ו-4).

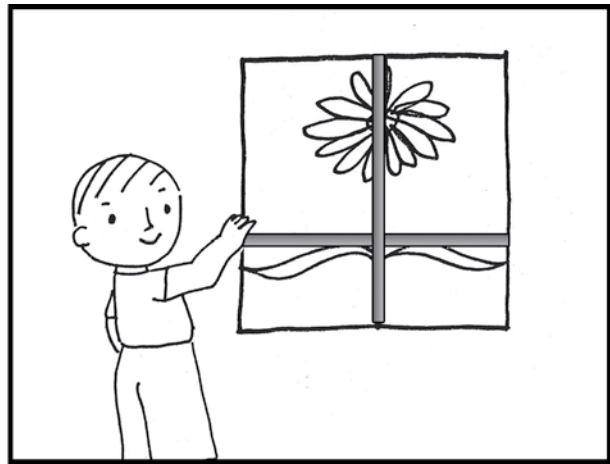
מטרות

יצירת קומפוזיציה
הנבנית מהכיוונים
העיקריים של
העצמים בתמונה-
הפשטה על ידי
קומפוזיציה של
קווים.

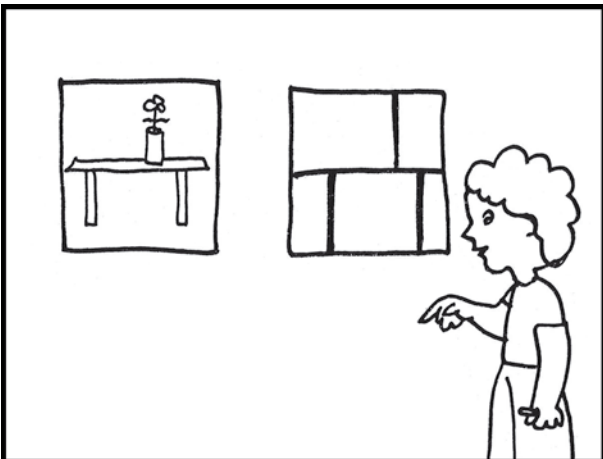
1

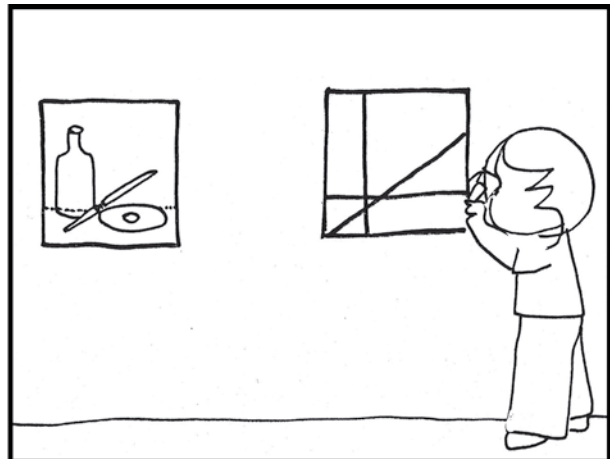
2

3

4

פעילות 12: זיהוי קווים מובילים המעצבים חפצים שונים

חומרים מומלצים

חפצים שונים,
לוח,
גיר.

זיהוי קווים מובילים המעצבים חפצים שונים

המורה מציגה לפני הילדים חפצים שונים הנמצאים בכיתה.
היא מסרטטת על הלוח את הקווים הכלליים של חפץ אחד.
למשל: חלון המורכב משלושה קווים אנכיים ושלושה אופקיים
(איור 1).
הילדים מבצעים סרטוטים דומים המייצגים חפצים שונים
(איורים 2-4).

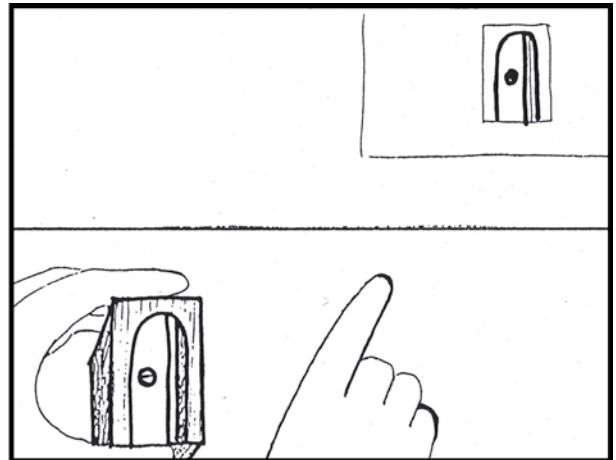
מטרות

זיהוי מרכיבי צורה
של חפצים מהסביבה
הקרובה.

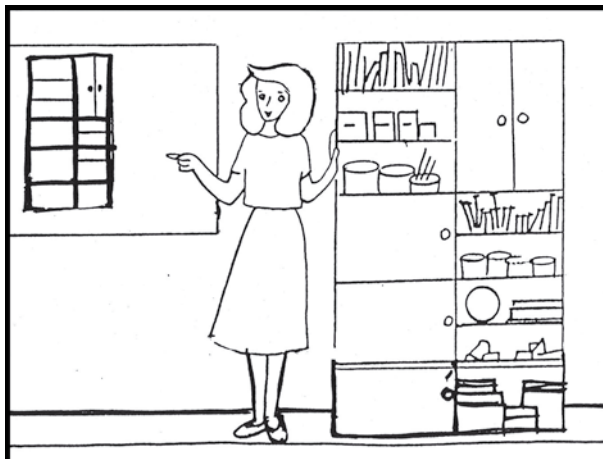
1

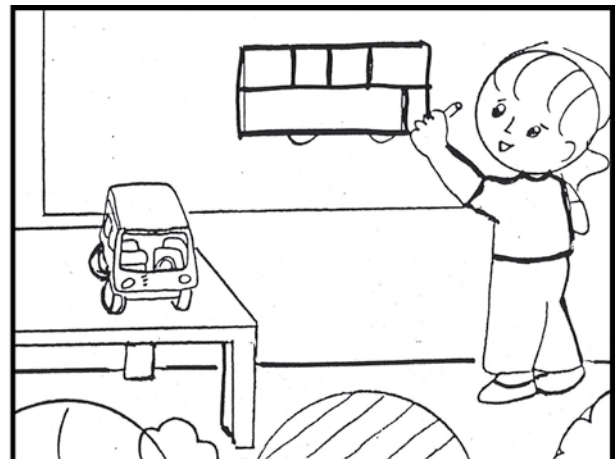
2

3

4

פעילות 13: קומפוזיציה במרחקים שונים

חומרים מומלצים

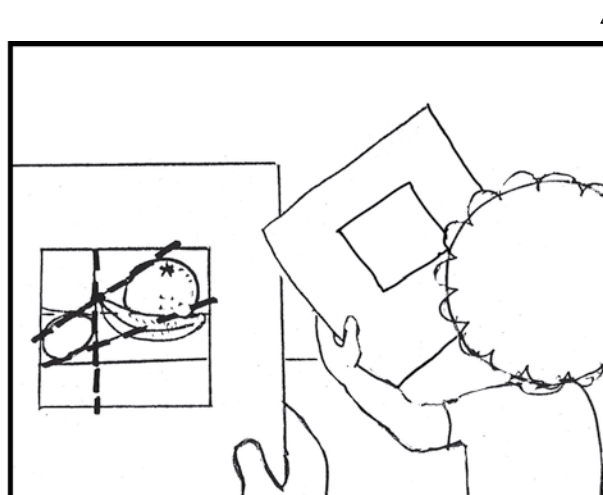
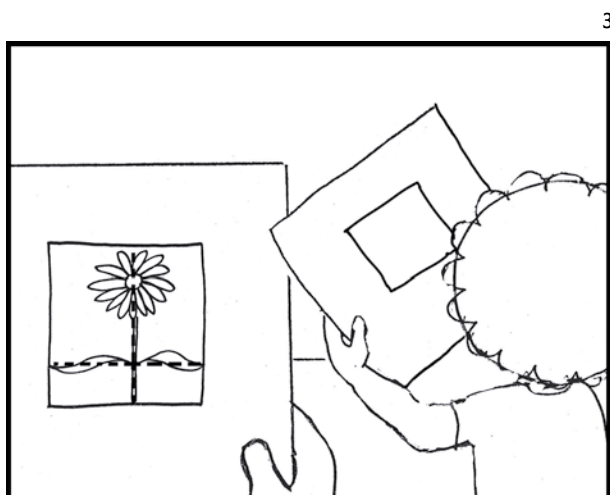
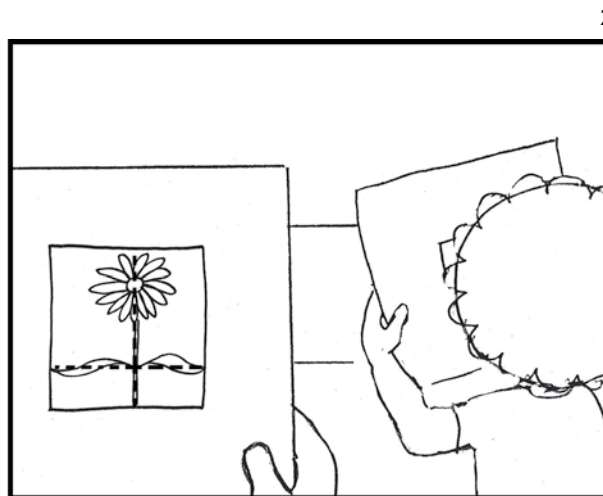
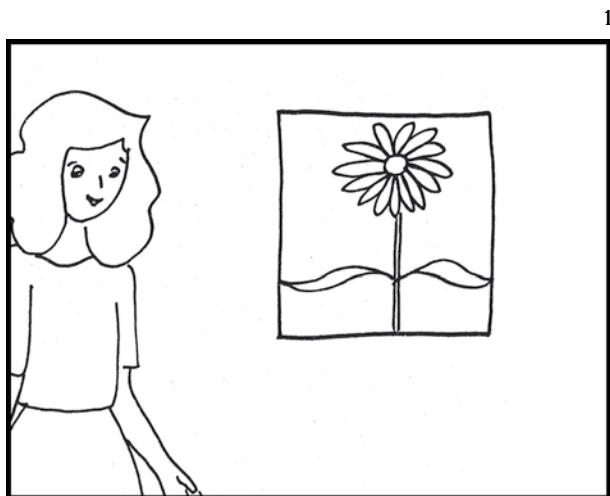
מסגרות,
תמונות פשוטות,
דפים,
עפרונות וטושים.

קומפוזיציות במרחקים שונים

המורה מציגה לפני הילדים תמונה פשוטה (איור 1). הילדים עומדים במרחק של מטר מהתמונה ומתבוננים בה דרך מסגרת. הילדים מרחיקים את המסגרת מהפנים וממשיכים להתבונן דרכה. הם שמים לב שככל שמרחיקים את המסגרת מהעיניים (מקרבים לתמונה) חלק התמונה שהם רואים הולך וקטן. הילדים מסרטטים את הקווים העיקריים של התמונה במצב ההתחלתי (כשהמסגרת קרובה לעיניים, איור 2), ובמצב הסופי (המסגרת רחוקה מהעיניים, איור 3). הילדים חוזרים על הפעילות עם תמונות פשוטות נוספות (איור 4).

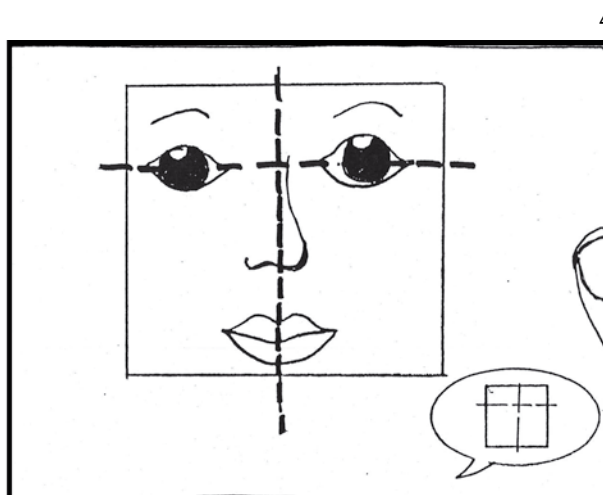
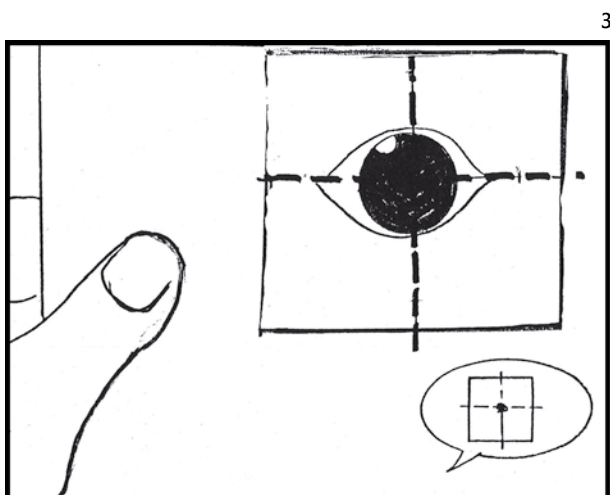
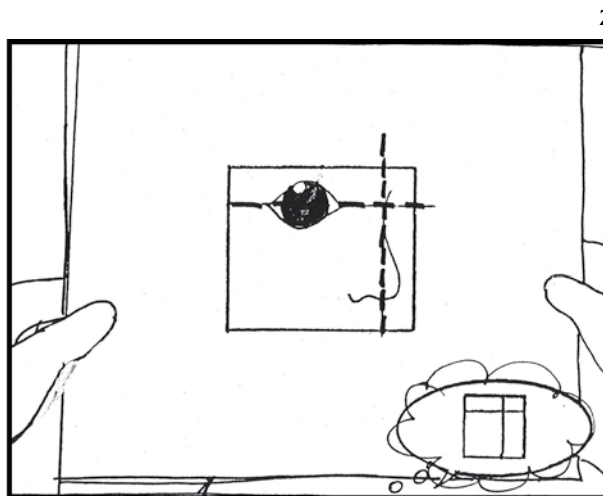
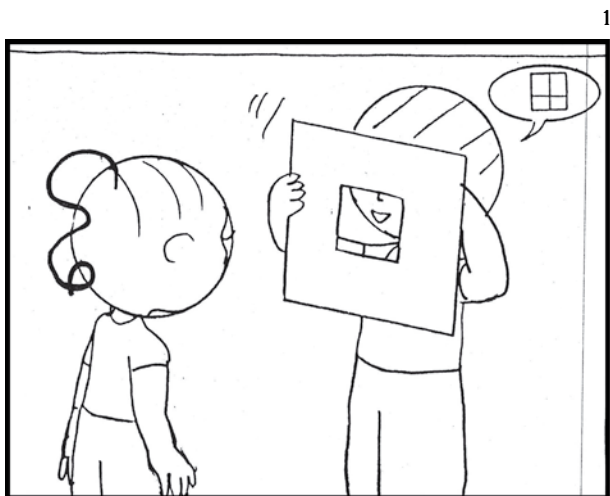
מטרות

- יצירת קומפוזיציות שונות על ידי שינוי המרחק של המסגרת, דרכה מסתכלים מהעיניים.
- התוודעות לשינוי דינמי של קומפוזיציה, התלוי במרחק קווי המסגרת דרכה מסתכלים בתמונה.

פעילות 14: התבוננות בקומפוזיציה, הכוללת חלק מן הגוף, דרך מסגרת

חומרים מומלצים	התבוננות בקומפוזיציה, הכוללת חלק מהגוף, דרך מסגרת	מטרות
מסגרות, ניירות, כלי כתיבה.	הילדים מתבוננים בפני חבריהם דרך מסגרת (איור 1). הם יכולים לראות את הפנים במלואם, או לבודד מהם חלק. הם בודקים בכל פעם את כיווני הקווים המרכיבים את הפנים או חלק מהפנים ומסרטטים אותם (איורים 2-4).	לימוד יצירת קומפוזיציה על ידי הסתכלות בגוף האדם.

פעילות 15: יצירת קומפוזיציות בעזרת מצלמה

חומרים מומלצים

מצלמה קלה להפעלה.

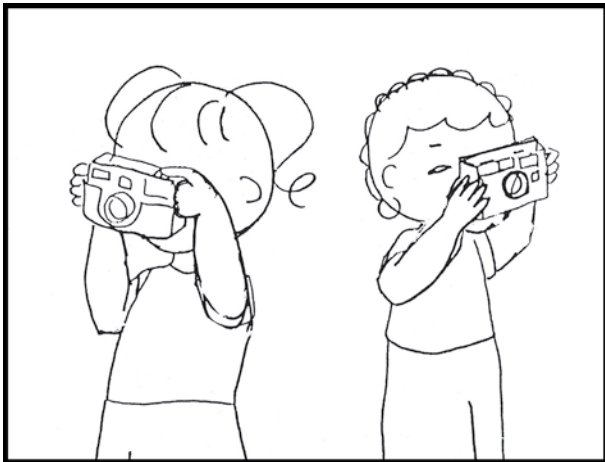
יצירת קומפוזיציות בעזרת מצלמה

בידי הילדים מצלמות קלות להפעלה, אותן יכולה המורה לבקש מהילדים להביא מבתייהם. הילדים מתבוננים סביבם דרך עדשת המצלמה ומבודדים מבין כל מה שהם רואים קומפוזיציות שונות אותן עליהן לצלם (איור 1).
 הילדים מגוונים את זווית הראייה שלהם ועל ידי כך משנים את הקומפוזיציה הממוסגרת בתוך התמונה (איורים 2 ו-3).
 הקומפוזיציות יכולות להיות בלתי צפויות או מצחיקות, העמדה של נוף, חפץ מן הכיתה או חברים (איור 4).

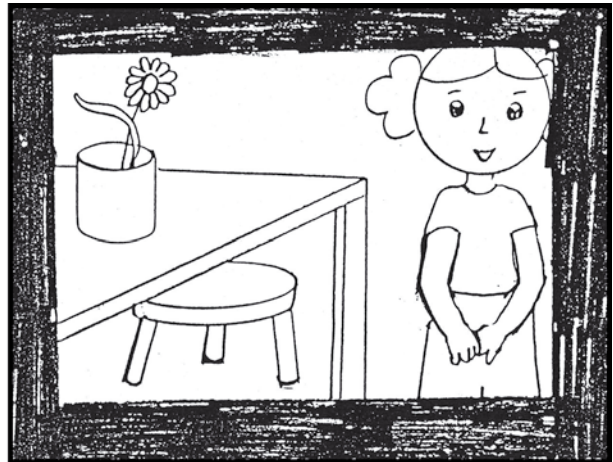
מטרות

לימוד יצירת קומפוזיציה בדרך חזותית, יצירתית, מקורית ועצמאית.

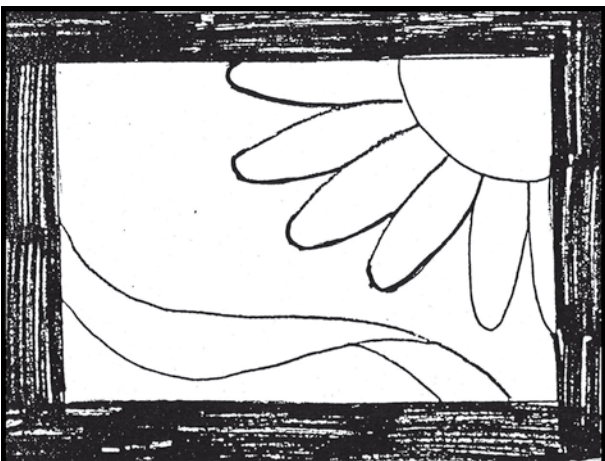
1

2

3

4

פעילות 16: יצירת קומפוזיציה של צבעים וצורות

חומרים מומלצים

גליון המחולק לארבעה מרובעי צבע: אדום, ירוק, כחול וצהוב.

צורות הנדסיות שונות בגודל, בצבע ובצורה מהערכה של הצורות.

יצירת קומפוזיציה של צבעים וצורות

לכל קבוצת ילדים גליון נייר גדול. הגליון מחולק לארבעה מרובעי צבע: אדום, ירוק, כחול וצהוב (איור 1).

הילדים מניחים צורות הנדסיות בצבעים ובגדלים שונים, מניחים אותן על הגליון ויוצרים קומפוזיציה (איור 2).

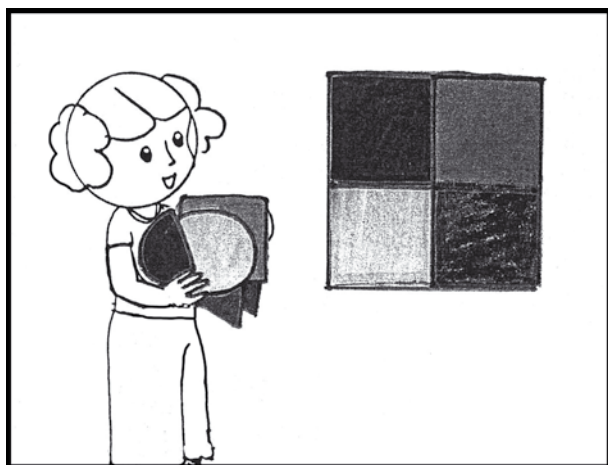
משנים את מיקום הצורות כדי ליצור מגוון קומפוזיציות (איור 3).

מתבוננים בקומפוזיציות של הקבוצות השונות (איור 4).

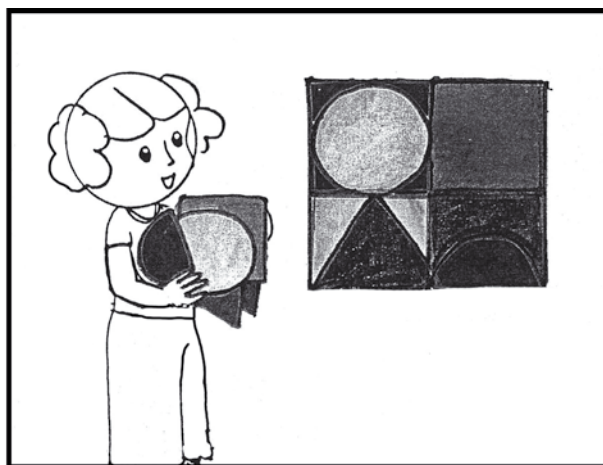
מטרות

לימוד ההקשר בין השימוש בצורה לבין הצבע ביצירת קומפוזיציה.

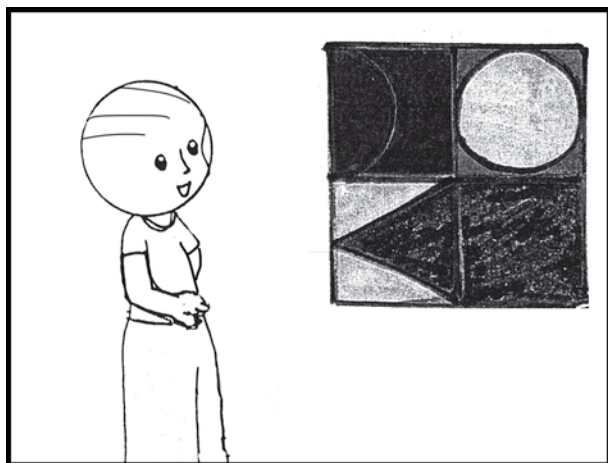
1

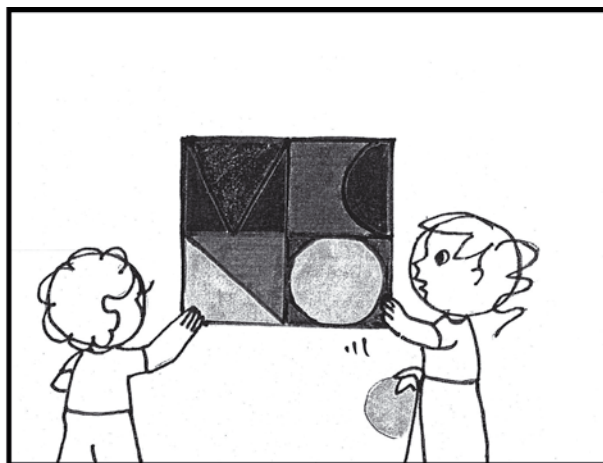
2

3

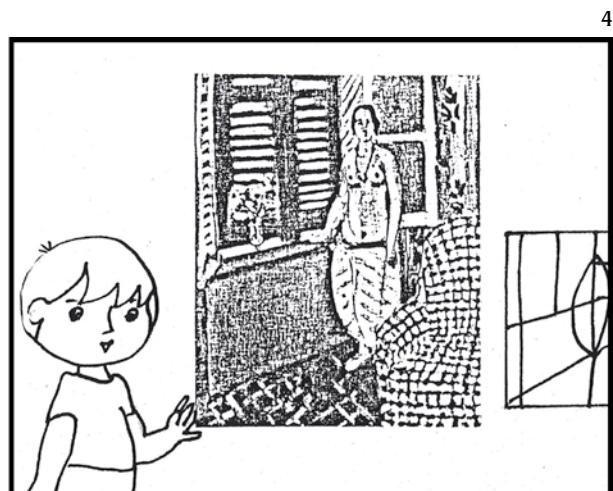
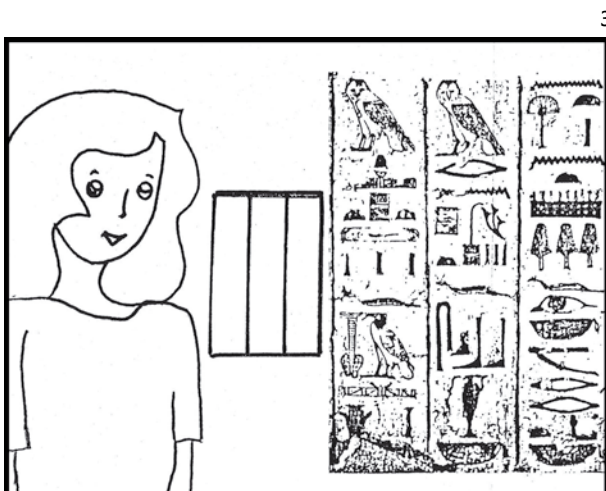
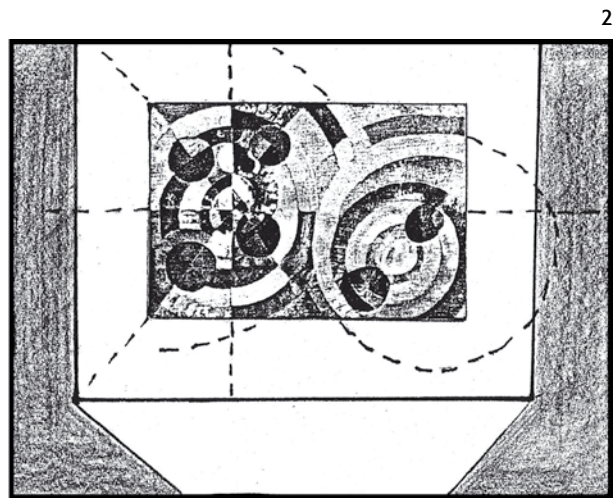
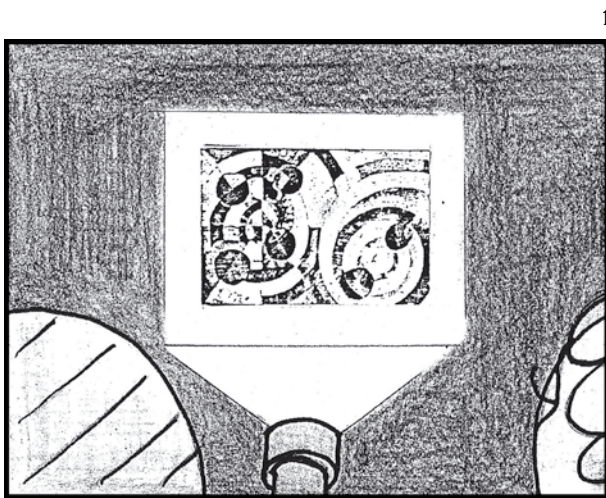

4

פעילות 17: קומפוזיציות באמנות

חומרים מומלצים	קומפוזיציות באמנות	מטרות
<p>רפרודוקציות אחדות (או שיקופיות) של יצירות אמנות מתקופות שונות (עותק אחד מכל רפרדוקציה). צילומים בשחור-לבן של הרפרודוקציות, לוח, גיר.</p>	<p>המורה מראה לילדים רפרודוקציות של יצירות אמנות המשתייכות לתקופות שונות בהיסטוריה (איור 1). משוחחים על היצירות השונות ועל קוויהן העיקריים (איור 2). כל ילד בוחר צילום של רפרודוקציה ומסמן עליו בצבע קווים עיקריים (איורים 3 ו-4). הילדים משווים את סימוניהם. אפשר לניילן את הרפרודוקציות ולעבוד עם טושים מחיקים.</p>	<p>- התבוננות ביצירות אמנות דרך "עדשת הקומפוזיציה". - ניתוח של קומפוזיציה באמנות המהווה גורם בסיסי במעשה האמנות.</p>

פעילות 18: זכירה של קומפוזיציות קווים ומשטחים

חומרים מומלצים

כרטיסי זיכרון הכוללים קומפוזיציות של קווים ומשטחים.

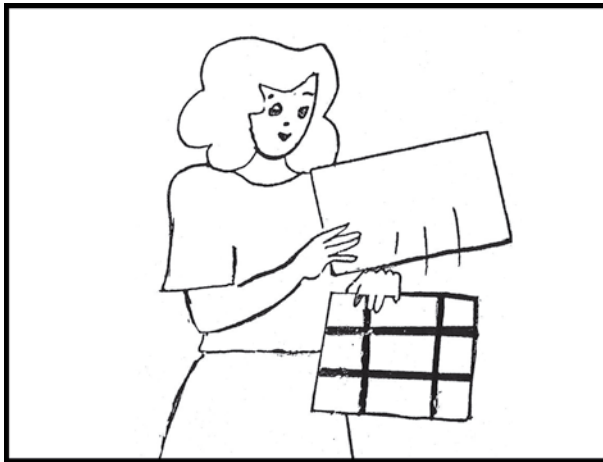
זכירה של קומפוזיציות קווים ומשטחים

המורה מראה במהירות לילדים כרטיסי זיכרון המכיל קומפוזיציה של קווים (איור 1).
 על הילדים למצוא בין הכרטיסים המפוזרים לפנייהם את הכרטיס המתאים לדוגמא שהראתה המורה (איור 2).
 חוזרים על הפעילות עם כרטיסי קומפוזיציות של קווים מורכבים יותר.
 חוזרים על הפעילות עם קומפוזיציות של משטחים (איורים 3 ו-4).

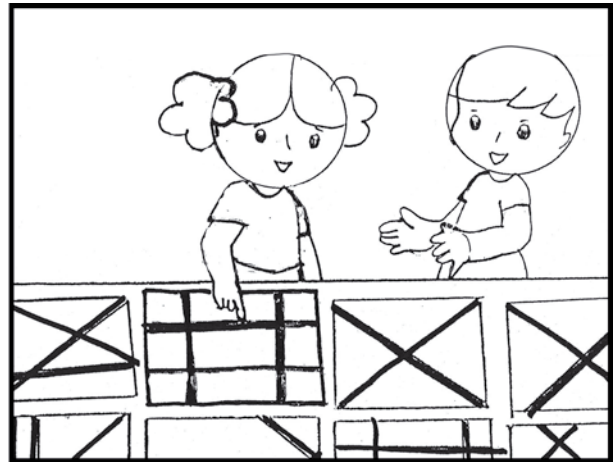
מטרות

פיתוח מהירות הזיהוי והדיוק של הזיכרון ביחס לקומפוזיציה.

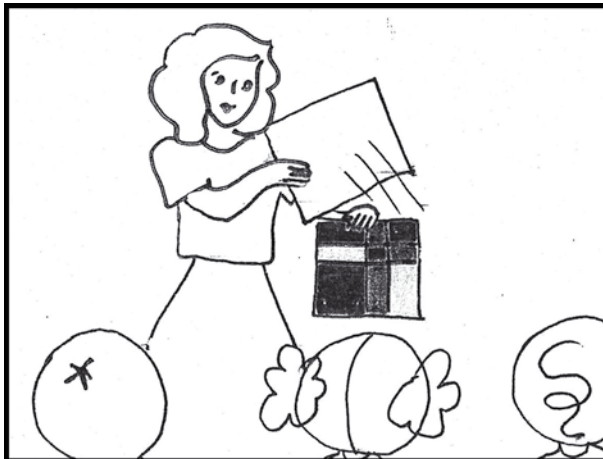
1

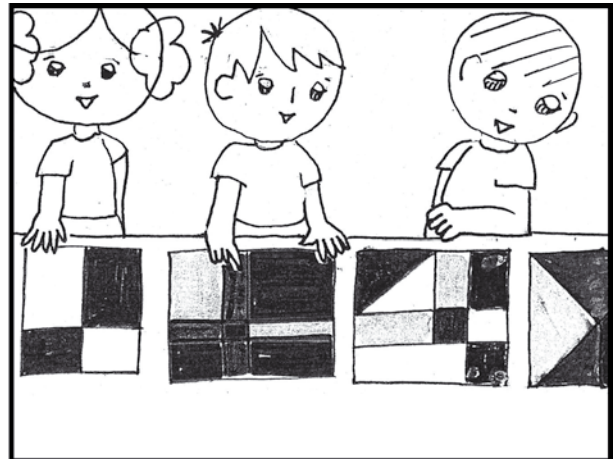
2

3

4

פעילות 19: שחזור גופני של קומפוזיציות קווים בקבוצות

חומרים מומלצים

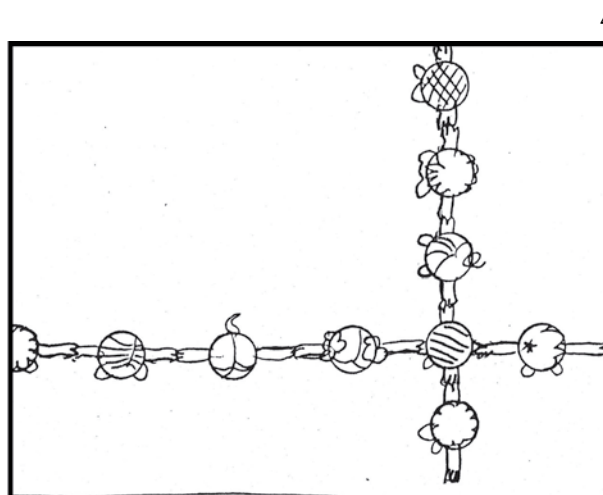
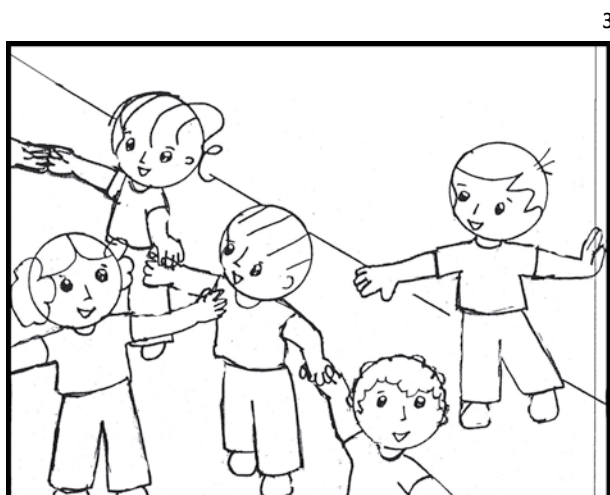
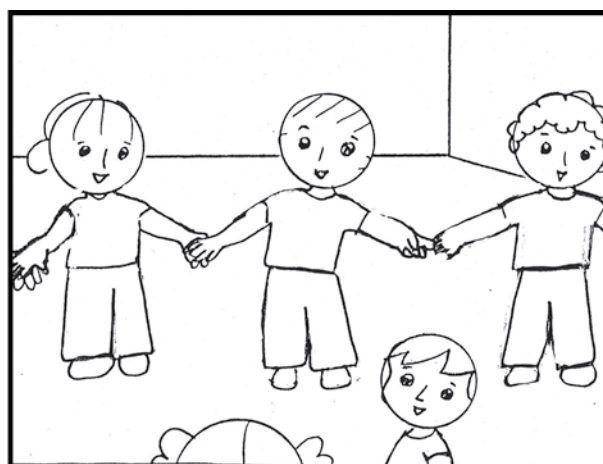
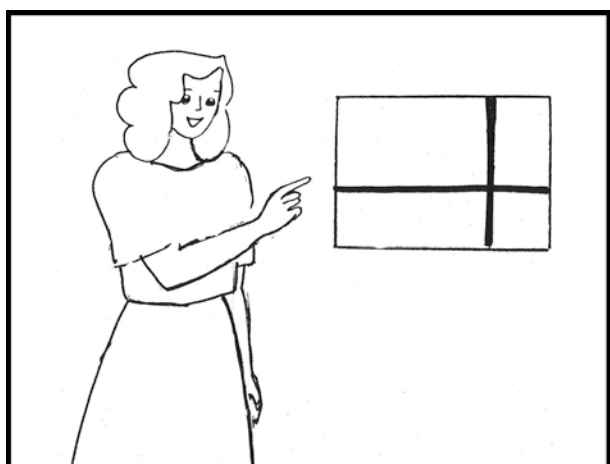
לוח,
גיר,
או כרטיסי זיכרון עם
קומפוזיציות.

שחזור גופני של קומפוזיציות קווים בקבוצות

המורה מציגה דוגמא פשוטה של קומפוזיציה בנויה מקווים
(איור 1).
הילדים מוזמנים לשחזר את הקומפוזיציה במרחב הכיתה,
בהצטרפם ליצירת קווים בעזרת גופם (איורים 2, 3 ו-4).
חוזרים על הפעילות עם קומפוזיציות אחרות.

מטרות

ליצור קומפוזיציה
אנטראקטיבית.

פעילות 20: שחזור של קומפוזיציות קווים ומשטחים

חומרים מומלצים

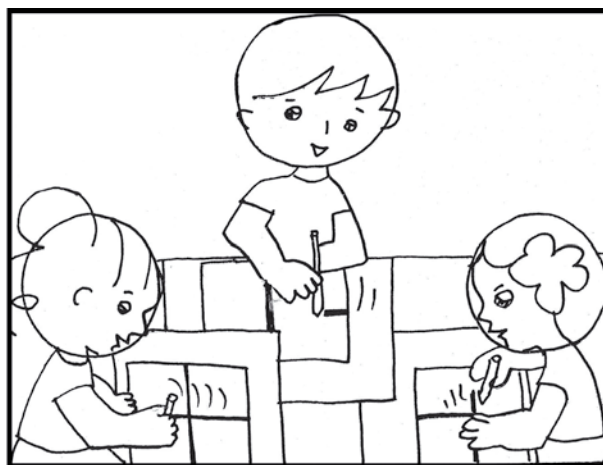
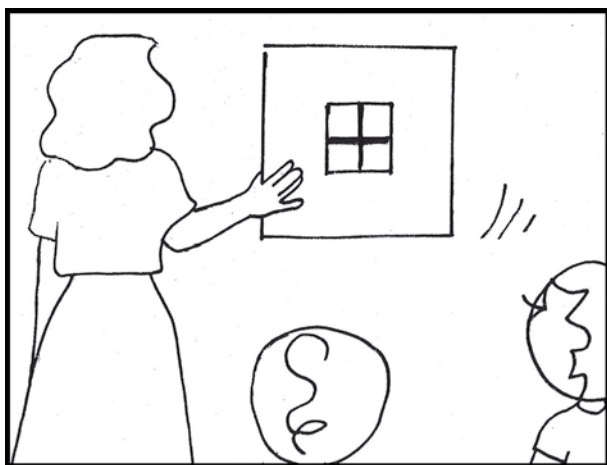
כרטיסי זיכרון עם קומפוזיציות של קווים ומשטחים. ניירות, כלי כתיבה.

שיחזור של קומפוזיציות קווים ומשטחים

המורה מראה במהירות לילדים כרטיסי זיכרון המכיל קומפוזיציה של קווים (איור 1). על הילדים לשחזר אותה בעזרת עפרון ונייר (איור 2). חוזרים על הפעילות עם כרטיסי קומפוזיציות של קווים מורכבים יותר. חוזרים על הפעילות עם קומפוזיציות של משטחים (איורים 3 ו-4).

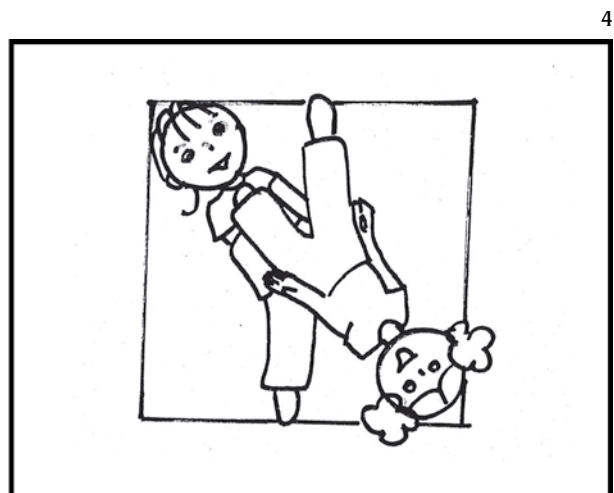
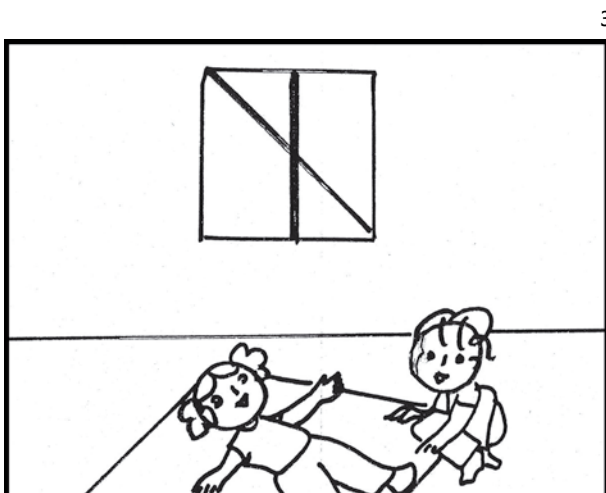
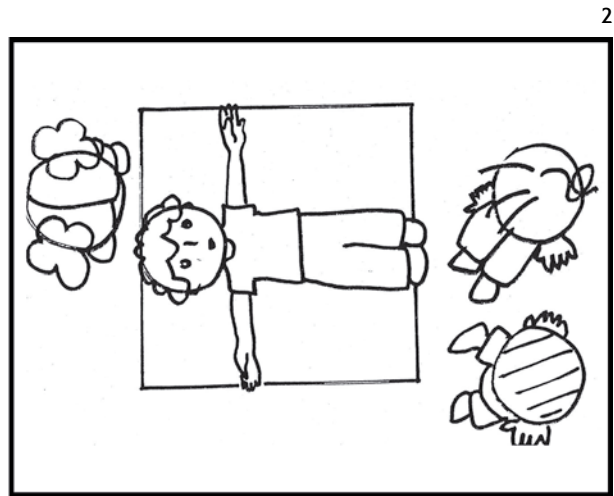
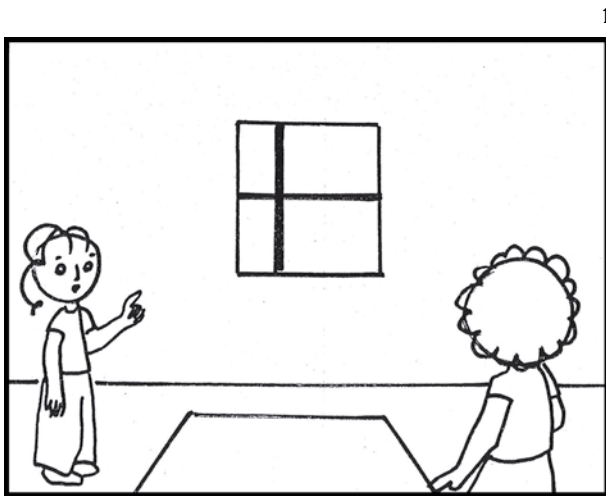
מטרות

שיחזור קומפוזיציות מהזיכרון

פעילות 21: שחזור קומפוזיצית קווים בעזרת הגוף

חומרים מומלצים	שחזור קומפוזיצית קווים בעזרת הגוף	מטרות
כרטיסי זיכרון עם קומפוזיציות פשוטות מקווים, גיליונת נייר (מטר על מטר בערך).	מניחים על הקרקע גיליון נייר גדול לכל זוג ילדים. המורה מראה כרטיס זיכרון עם קומפוזיציה פשוטה של קווים (איור 1). הילדים מוזמנים לשחזר בעזרת גופם, תוך השתטחות על הגליון, המהווה מסגרת ורקע לקומפוזיציה (איור 2). חוזרים על הפעילות כאשר מראים את הכרטיס לזמן קצר (איורים 3 ו-4).	<ul style="list-style-type: none"> - שיחזור ושיחזור מהזיכרון של קומפוזיציות קווים. - המחשה גופנית של קומפוזיציה. - יצירתיות במציאת פתרונות מקוריים לבעיה נתונה.

פעילות 22: קומפוזיציה צבעונית באופן חופשי

חומרים מומלצים

דפי נייר,
כלי כתיבה,
צבעים,
מכחולים.

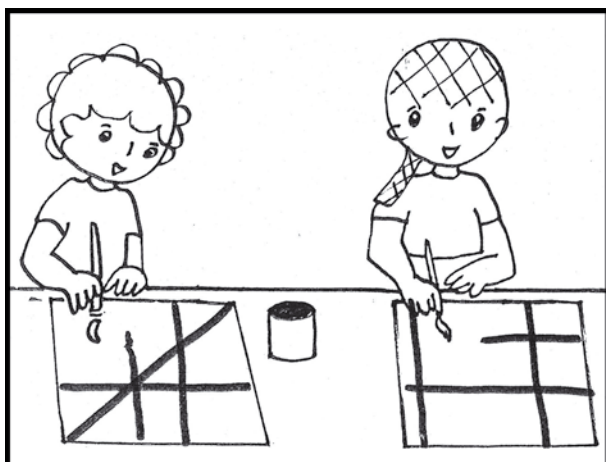
קומפוזיציה צבעונית באופן חופשי

הילדים מעצבים קומפוזיציה צבעונית באופן אינדבידואלי, בעזרת סרטוט קווים ישרים בכיוונים שונים וצביעת המשטחים שהוגדרו בדרך זו. מדגישים את הקווים בצבע שחור (איורים 1-3). הילדים מציגים את עבודותיהם (איור 4).

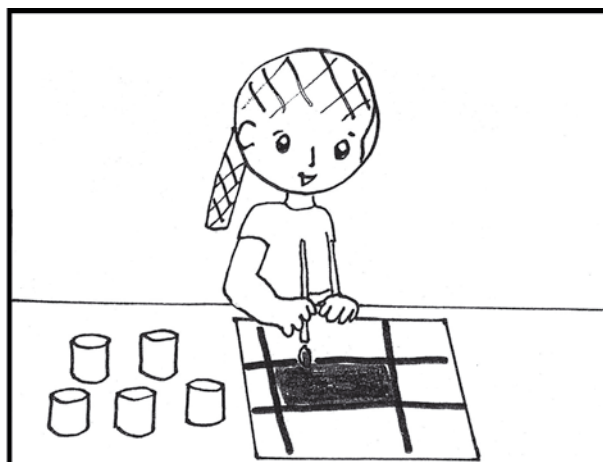
מטרות

יצירתיות תוך שימוש בידע שנרכש בתרגילים קודמים.

1

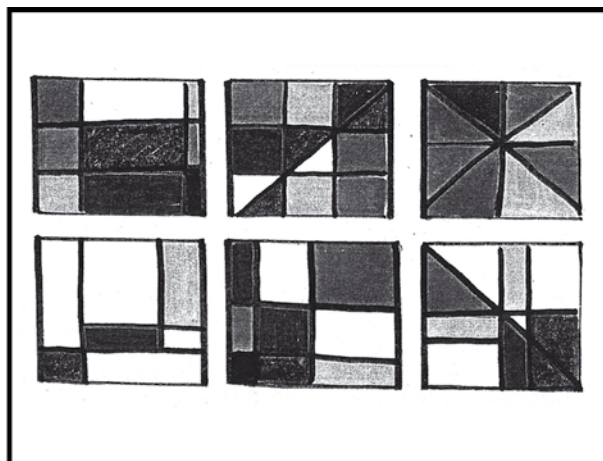
2

3

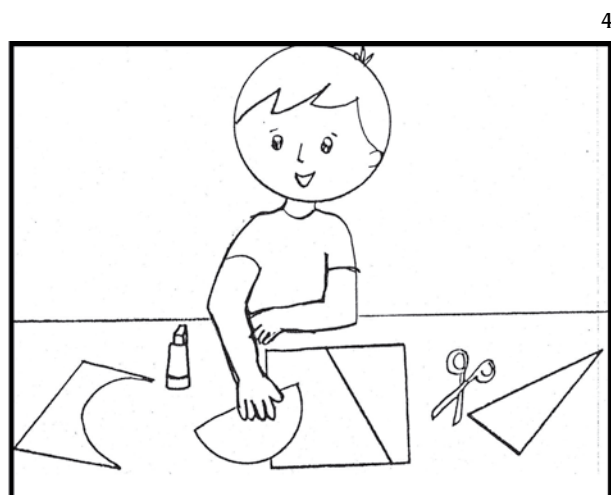
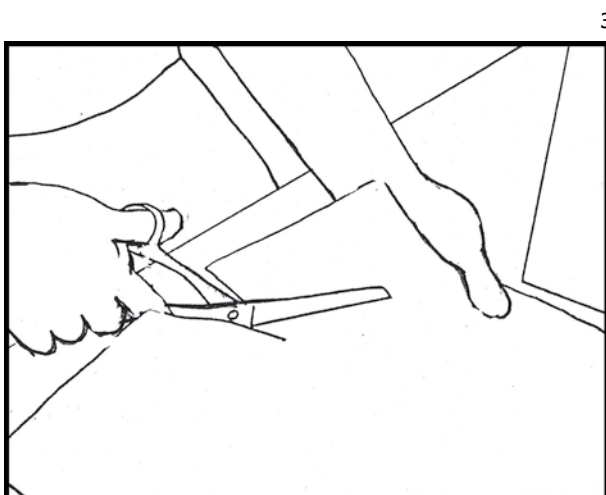
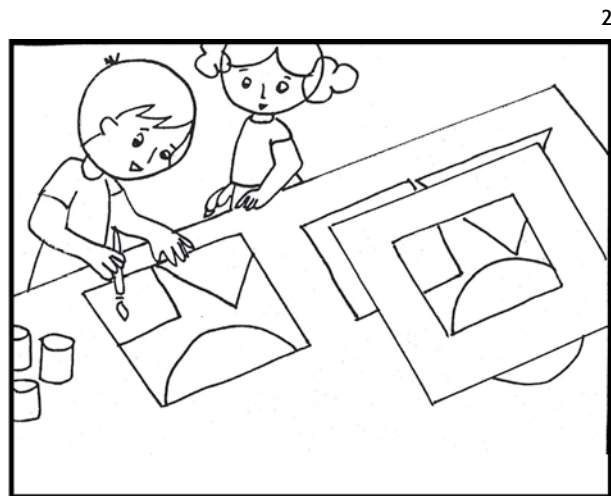
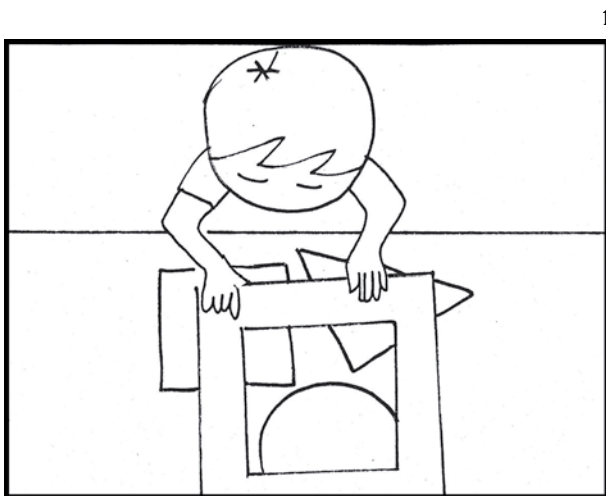

4

פעילות 23: יצירת קומפוזיציות ממשטחים

חומרים מומלצים	יצירת קומפוזיציות ממשטחים	מטרות
<p>צורות הנדסיות פשוטות שאינן צבועות, מסגרות שונות, ניירות, צבעים, מכחולים, דבק, מספריים.</p>	<p>מחלקים לכל ילד עיגול, ריבוע ומשולש. הילדים לוקחים מסגרות ודפי נייר ויוצרים קומפוזיציה כרצונם. הילדים מדביקים את הצורות וצובעים אותן (איורים 1 ו-2). הילדים גוזרים צורות שונות כרצונם ויוצרים קומפוזיציות בדומה לפעילות הקודמת (איורים 3 ו-4).</p>	<p>התנסות ברמות שונות של יצירת קומפוזיציות.</p>

פעילות 24: פירוק ובנייה של קומפוזיציות

חומרים מומלצים

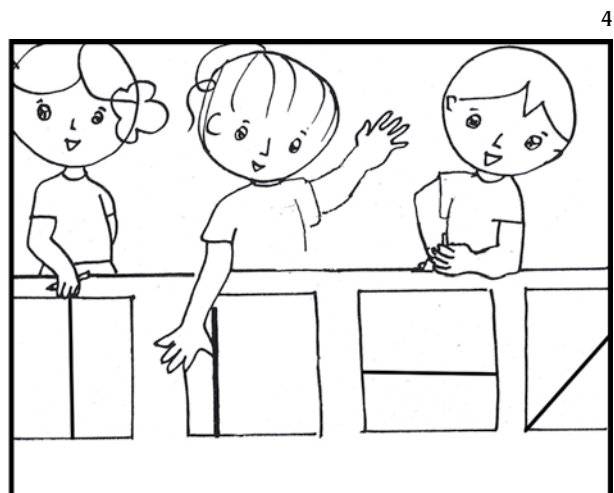
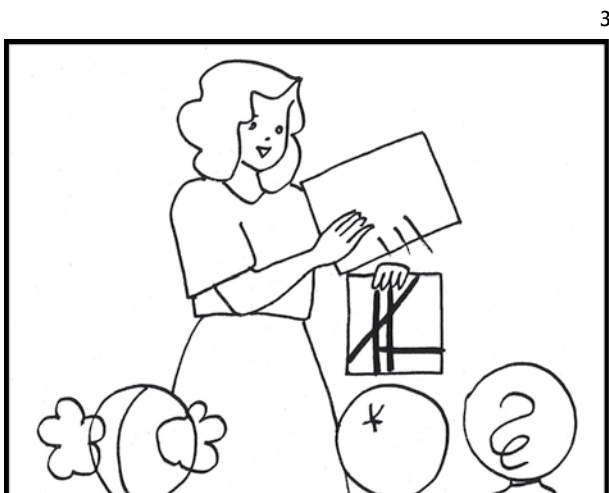
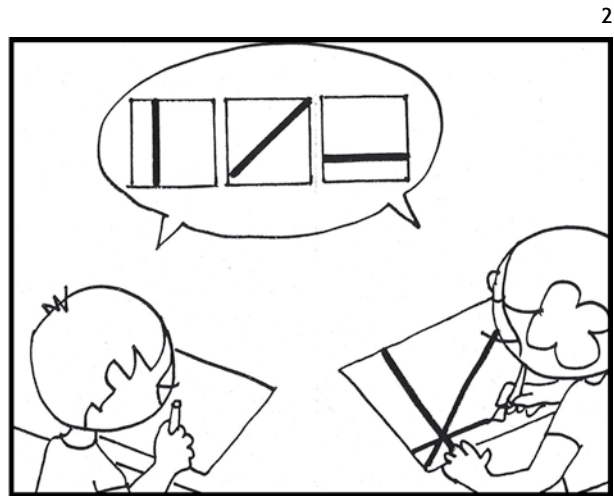
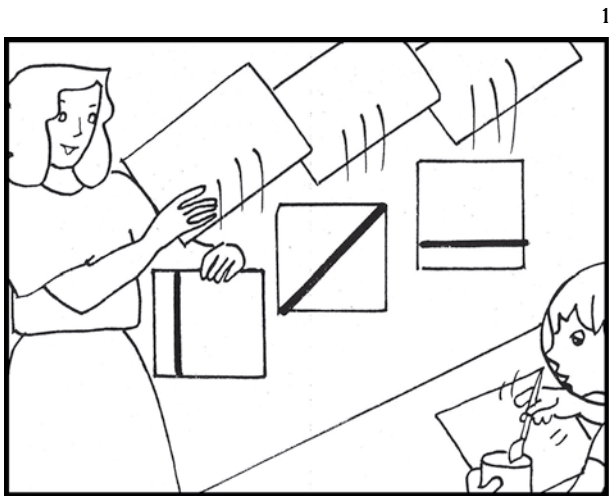
כרטיסי זיכרון של קומפוזיציה של קו יחיד, כרטיסי זיכרון של קומפוזיציות המורכבות משלושה- ארבעה קווים, דפי נייר, כלי כתיבה.

פירוק ובנייה של קומפוזיציות

המורה מציגה לפני הילדים לזמן קצר, רצף של שלושה או ארבעה כרטיסי זיכרון של קומפוזיציה המכילים כל אחד קו יחיד (איור 1). הילדים זוכרים את הסדרה ומשחזרים את שלוש או ארבע הקומפוזיציות על גבי אותו הדף, דבר היוצר קומפוזיציה חדשה המורכבת מארבעה קווים (איור 2). הילדים מציגים את עבודותיהם ובודקים את דיוק השיחזור. מבצעים פעילות הפוכה: המורה מציגה כרטיס זיכרון של קומפוזיציה המורכבת מארבעה קווים (איור 3). הילדים מזהים את כרטיסי הזיכרון שבהם קווים בודדים המרכיבים את הקומפוזיציה (איור 4).

מטרות

זכירה, סינתזה ואנליזה של קומפוזיציות.

כרטיסי זיכרון

